

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Het Actieplan Cultuurbereik en Cultuurdeelname, 1999-2003: een empirische evaluatie op landelijk niveau

Huysmans, F.; van der Vet, O.; van Eijck, K.

Publication date

2005

Document Version

Final published version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Huysmans, F., van der Vet, O., & van Eijck, K. (2005). *Het Actieplan Cultuurbereik en Cultuurdeelname, 1999-2003: een empirische evaluatie op landelijk niveau*. (Werkdocument SCP; No. 117). Sociaal en Cultureel Planbureau.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

**Het Actieplan Cultuurbereik en
cultuurdeelname, 1999-2003**

Een empirische evaluatie op landelijk niveau

Werkdocument 117

Het Actieplan Cultuurbereik en cultuurdeelname, 1999-2003

Een empirische evaluatie op landelijk niveau

Frank Huysmans
Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP)

Olivier van der Vet
Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR)

Koen van Eijck
Universiteit van Tilburg (UvT)

Sociaal en Cultureel Planbureau
Den Haag, juli 2005

Het Sociaal en Cultureel Planbureau is ingesteld bij Koninklijk Besluit van 30 maart 1973.

Het Bureau heeft tot taak:

- a wetenschappelijke verkenningen te verrichten met het doel te komen tot een samenhangende beschrijving van de situatie van het sociaal en cultureel welzijn hier te lande en van de op dit gebied te verwachten ontwikkelingen;
- b bij te dragen tot een verantwoorde keuze van beleidsdoelen, benevens het aangeven van voor- en nadelen van de verschillende wegen om deze doeleinden te bereiken;
- c informatie te verwerven met betrekking tot de uitvoering van interdepartementaal beleid op het gebied van sociaal en cultureel welzijn, teneinde de evaluatie van deze uitvoering mogelijk te maken.

Het Bureau verricht zijn taak in het bijzonder waar problemen in het geding zijn die het beleid van meer dan één departement raken.

De minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport is als coördinerend minister voor het sociaal en cultureel welzijn verantwoordelijk voor het door het Bureau te voeren beleid. Omtrent de hoofdzaken van dit beleid treedt de minister in overleg met de minister van Algemene Zaken, van Justitie, van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, van Financiën, van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, van Economische Zaken, van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

© Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag 2005

Werkdocument 117

Zet- en binnenwerk: Textcetera, Den Haag

Omslagontwerp: Bureau Stijlzoorg, Utrecht

Verspreiding in België: Maklu-Distributie

Somersstraat 13-15, B-2018 Antwerpen

ISBN 90-377-0236-8

NUR 740

Dit rapport is gedrukt op chloorvrij papier

Sociaal en Cultureel Planbureau

Parnassusplein 5

2511 VX Den Haag

Telefoon (070) 340 70 00

Fax (070) 340 70 44

Website: www.scp.nl

E-mail: info@scp.nl

Inhoud

Voorwoord	7	
1	<i>Inleiding: evaluatie van het Actieplan Cultuurbereik 2001-2004</i>	9
1.1	Inleiding	9
1.2	Organisatie van stedelijke en provinciale programma's cultuurbereik	11
2	<i>Eerste fase: beschrijvende analyses</i>	14
2.1	Cultuurdeelname 1999-2003	14
2.2	Verschillen tussen regio's	17
2.3	Verschillen tussen Actieplan- en niet-Actieplangemeenten	21
2.4	Verschillen tussen Actieplangemeenten naar vormgeving van de aanpak	24
2.5	Verschillen tussen provincies naar vormgeving van de aanpak	26
2.6	Verjonging en verkleuring van het cultuurpubliek?	28
	Noot	34
3	<i>Tweede fase: causaal-verklarende analyses</i>	35
3.1	De analyses toegelicht	35
3.2	Podiumkunsten	38
3.3	Overige vormen van receptieve cultuurdeelname	42
3.4	Amateurkunstbeoefening	42
4	<i>Conclusies en discussie</i>	46
4.1	Conclusies	46
4.2	Discussie	46
Bijlage A		48
Literatuur		49
Publicaties van het Sociaal en Cultureel Planbureau		51

Voorwoord

‘Het cultuurpubliek vergrijst en het verkleurt nauwelijks’, zo luidde de sombere diagnose aan het einde van de jaren negentig. De constatering dat jongeren de weg naar kunst en cultureel erfgoed moeilijk wisten te vinden én dat de belangstelling onder de grootste etnische groepen achterbleef en maar niet groter werd, waren aanleiding om in de vorige cultuurnotaperiode extra aandacht te gaan besteden aan deze groepen. Het Actieplan Cultuurbereik 2001-2004 had als doel een groter en anders (gevarieerder) samengesteld publiek met culturele uitingen te bereiken. Hiertoe sloten rijk, provincies en dertig grote gemeenten de handen ineen.

Als onderdeel van een breder traject van onderzoeksmatige evaluatie is in de voor u liggende studie gepoogd na te gaan of het Actieplan – dat per deelnemende gemeente en provincie een andere gedaante kreeg – op landelijk niveau aantoonbaar tot een groter en gevarieerder cultuurpubliek heeft geleid. Gegevens van het Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek (AVO) van het SCP boden de mogelijkheid dit na te gaan, ook al waren ze niet voor dit doel verzameld. De ‘nameting’ in de herfst van 2003 was niettemin aan de vroege kant om effecten van een Actieplan dat nog maar net in de steigers stond te kunnen ontwaren. Aangezien zowel het Actieplan (2005-2008) als het AVO-onderzoek (in 2007) worden gecontinueerd, ligt een herhaling van deze evaluatie over enkele jaren voor de hand.

De analyses werden opgezet en besproken door een projectgroep, waarin naast de auteurs van deze publicatie ook dr. Teunis Ijdens (IvA beleidsonderzoek en advies, Tilburg) en dr. Andries van den Broek (SCP) zitting hadden. Hun inspanningen mogen op deze plaats niet onvermeld blijven. Ook voor de kritische kanttekeningen van de referenten en deelnemers aan een studiemiddag op de Universiteit van Tilburg op 22 april 2005, die voor zover mogelijk zijn verwerkt, is het SCP dank verschuldigd.

Prof. dr. Paul Schnabel
Directeur SCP

1 *Inleiding: evaluatie van het Actieplan Cultuurbereik 2001-2004*

1.1 *Inleiding*

Het Actieplan Cultuurbereik 2001-2004 geeft uitvoering aan een samenwerkings-overeenkomst, gesloten in maart 2000, tussen rijk, provincies en gemeenten (OCW, IPO en VNG). Doel van het Actieplan is een groter en anders samengesteld – jonger en gekleurerd – publiek voor diverse cultuuruitingen te realiseren. Alle twaalf provincies en 30 gemeenten met meer dan 90.000 inwoners stelden ieder een eigen actieprogramma op dat ruimte moest bieden aan een diverser samengesteld cultuur-aanbod, het leggen van dwarsverbanden tussen cultuursectoren en het actiever aanspreken van het (potentiële) publiek.

Het Actieplan 2001-2004 bestond uit drie onderdelen, ieder met een geoormerkt budget: Cultuurbereik, Cultuur en School en de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving. De laatste twee geldstromen, die al langer bestonden, werden met ingang van 2001 samen met het nieuwe onderdeel Cultuurbereik in het Actieplan opgenomen. De rijksbijdrage voor de onderdelen Cultuurbereik en Cultuur en School moet aangevuld worden met een even groot bedrag door de provincies en gemeenten; de Geldstroom BKV komt helemaal voor rekening van het rijk.

In het Actieplan 2001-2004 werden vijf prioriteiten gesteld:

- versterking van de programmering;
- ruim baan voor culturele diversiteit;
- investeren in jeugd;
- beter zichtbaar maken van cultureel vermogen;
- culturele planologie op de agenda zetten.

De bestuurlijke partners – OCW, IPO en VNG – besloten in 2001 tevens om gezamenlijk onderzoek te laten doen ten behoeve van de landelijke monitoring en evaluatie van het Actieplan. De eerste drie cycli van dit meerjarige onderzoek zijn uitgevoerd door de Erasmus Universiteit Rotterdam. Rapportages zijn gepubliceerd op www.cultuurbereik.nl. De laatste cyclus, die in november 2004 is gestart, levert dit najaar een integraal eindrapport op over het Actieplan Cultuurbereik 2001-2004. De laatste cyclus van het onderzoek wordt uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van IVA Beleidsonderzoek en Advies, een instituut van de Universiteit van Tilburg.

In het kader van het vervaardigen van de eindrapportage is de onderzoeksgroep Tijd, Media en Cultuur van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) in Den Haag

benaderd door de projectleider van de laatste cyclus van het Actieplanonderzoek, dr. Teunis IJdens (IVA), om mee te werken aan de evaluatie van het landelijke effect van het Actieplan. Uit monitoring van activiteiten in gemeenten en provincies waren reeds indicaties verkregen over de invulling en de effectiviteit van het Actieplan op deze niveaus. Wat nog ontbrak was een toetsing van het effect op landelijk niveau voor wat betreft de kerndoelstelling van het Actieplan: het trekken van een groter en diverser samengesteld publiek. Met het Aanvullend voorzieningengebruik onderzoek (AVO) beschikt het SCP over een gegevensbron waarmee een dergelijke toetsing mogelijk is. Het AVO-onderzoek is sinds 1979 elke vier jaar gehouden onder een steekproef van rond de 6000 huishoudens (ongeveer een op de duizend). Het onderzoek bevat veel informatie over de cultuurdeelname van Nederlanders op verschillende terreinen (podium- en beeldende kunst, cultureel erfgoed, cinema, amateurkunst, gedrukte media, mediagebruik met betrekking tot kunst en cultuur). Door het verrichten van analyses op de bestanden van de AVO-onderzoeken van 1999 en 2003 wordt het mogelijk om te bezien of de centrale doelstelling ‘meer en ander publiek voor cultuur’ is bereikt. De meeste aandacht gaat daarbij uit naar het ‘meer’: in hoeverre het aantal cultuurdeelnemers is gegroeid. Daarnaast krijgt ook het ‘ander’ aandacht. Nagegaan wordt of men erin is geslaagd de eigenlijke doelgroepen van het Actieplan, jongere Nederlanders (van 16 tot 30 jaar) en allochtonen, meer dan voorheen voor cultuur te interesseren (§ 2.6; zie ook Van den Broek et al. 2005).

Op voorhand moet worden opgemerkt dat het eigenlijk nog te vroeg is voor het vaststellen van de landelijke effectiviteit van het Actieplan Cultuurbereik. Enerzijds omdat de AVO-meting van 2003 betrekking heeft op cultuurdeelname in de periode herfst 2002–herfst 2003. Het actieprogramma kwam in 2002 in de meeste gemeenten en provincies pas net goed op gang (Hitters, Mol en Van der Vet 2003). De AVO-meting in 2006/2007 zou eerder uitsluitsel kunnen geven over Actieplaneffecten in de voorgaande periode.

Daarnaast is een relativering van het effect van het Actieplan Cultuurbereik op het culturele leven in Nederland op zijn plaats. De stedelijke en provinciale actieprogramma's beslaan in financiële zin maar een klein deel van de cultuurbegrotingen van de provincies en gemeenten. Voor gemeenten bedraagt het Actieplanbudget in totaal – dat wil zeggen rijksbijdrage plus de eigen bijdrage – tussen 2% en 4% van de totale cultuurbegroting. Voor provincies bedraagt het aandeel ongeveer 8% van de totale cultuurbegroting (IJdens en Hitters 2003). In financieel opzicht is het dus een relatief bescheiden beleidsproject. Het Actieplan Cultuurbereik is een impuls om ontwikkelingen in het culturele leven te stimuleren en geen wondermiddel ter vergroting en verbreding van het bereik van cultuuruitingen. De lezer wordt verzocht deze relativerende opmerkingen bij het lezen van het document steeds in het achterhoofd te houden.

Ter evaluatie of het Actieplan Cultuurbereik 2001-2004 wellicht toch effect heeft gesorteerd, in de zin dat meer mensen dan voorheen zowel receptief (bezoek) als

actief (beoefening) aan cultuur hebben deelgenomen, en de groep deelnemers naar leeftijd en etniciteit diverser is geworden, zijn analyses verricht op de databestanden van de AVO-onderzoeken uit 1999 en 2003. Een projectgroep bestaande uit Teunis IJdens (IVA), Olivier van der Vet (EUR), Koen van Eijck (UvT), Andries van den Broek en Frank Huysmans (beiden SCP) is enkele keren bij elkaar geweest om het bestek van de analyses vast te stellen. De analyses zelf zijn vervolgens verricht door Frank Huysmans. De verslaglegging was in handen van de drie auteurs van dit document.

De analyses zijn in twee fasen opgedeeld: een beschrijvende en een causaal-verklarende fase. De resultaten worden in dit rapport per fase beschreven.

- In de *beschrijvende* fase (hoofdstuk 2) zijn verschillen in cultuurdeelname tussen 1999 en 2003 in het algemeen onderzocht en is getoetst of (aspecten van) de Actieplaninterventies hiervoor verantwoordelijk zouden kunnen zijn.
- Aangezien op basis van een beschrijvende analyse niet kan worden uitgesloten dat verschillen tussen bijvoorbeeld Actieplangemeenten en niet-Actieplangemeenten in feite optreden doordat de bevolkingssamenstelling verschilt, is in een *causaal-verklarende* analyse (hoofdstuk 3) nagegaan of, gecontroleerd voor verschillen in bevolkingssamenstelling, (aspecten van) de Actieplaninterventies daadwerkelijk resultaat hebben gehad.

De analyses in de tweede fase zijn, zo mag duidelijk zijn, ‘strenger’ dan die uit fase een. Een vergelijking van inwoners van Actieplangemeenten met die uit niet-Actieplangemeenten is in feite een vergelijking van de 30 grootste gemeenten met alle kleinere gemeenten. Uiteraard wijken de grotestadsbewoners op veel sociodemografische kenmerken af van de bewoners van kleinere steden en dorpen. Wanneer daarvan, zoals in de beschrijvende analyses uit fase 1, geen rekenschap wordt gegeven, kan het Actieplan ten onrechte voor een gevonden verschil verantwoordelijk worden gehouden. Maar omgekeerd kan het ook zo zijn dat een eventueel Actieplaneffect als het ware wordt ‘onderdrukt’ doordat de bevolkingssamenstelling verschilt tussen de grootste en de kleinere gemeenten.

1.2 Organisatie van stedelijke en provinciale programma’s cultuurbereik

Het Actieplan Cultuurbereik 2001-2004 heeft zoals gezegd tot doel meer en vooral ander publiek bij kunst en cultuur te betrekken. Deelnemende gemeenten en provincies hebben hiertoe een actieprogramma opgesteld waarin staat aangegeven op welke wijze zij de landelijke doelstellingen gaan invullen en daarnaast op welke wijze zij het actieprogramma gaan uitvoeren. Gemeenten en provincies volgen de landelijke doelstellingen, maar kiezen op basis van de bestaande mogelijkheden, behoeften en wensen voor een eigen invulling en voor een uitvoeringsorganisatie waarvan men verwacht dat deze tot de beste resultaten zal leiden. Omdat gemeenten en provincies op bovengenoemde punten van elkaar verschillen, kan verwacht worden dat er diverse varianten ontstaan in de uitvoering van het actieprogramma. De systematiek van het actieprogramma, een landelijke uitvoering door gemeen-

ten en provincies met een eigen invulling, maakt het mogelijk om enerzijds het overall-effect van het Actieplan op macro- of landelijk niveau te onderzoeken (o.a. aan de hand van de beschikbare AVO-onderzoeken van het SCP) en anderzijds te toetsen of bepaalde varianten in de lokale vormgeving en uitvoering (mesoniveau) wellicht effectiever en efficiënter zijn dan andere; immers 'wat er uiteindelijk van beleid terechtkomt, hangt in sterke mate af van het verloop van de beleidsuitvoering' (Maarse 1989).

Uitvoeringsvarianten

In de eerste monitor (IJdens en Hitters 2003) is aandacht besteed aan de vormgeving van stedelijke en provinciale programma's cultuurbereik. De keuze voor een organisatorische opzet voor de uitvoering van het actieprogramma bepaalt met name de mate waarin verantwoordelijkheden gedelegeerd worden. Vanzelfsprekend is een provinciale dan wel gemeentelijke afdeling of functionaris eindverantwoordelijk voor het actieprogramma, maar de daadwerkelijke leiding of coördinatie van de uitvoering hoeft niet in handen van die persoon of afdeling te liggen. Uit de beschrijving van de verschillende uitvoeringsorganisaties kan een drietal varianten onderscheiden worden:

- 1 De eerste variant is het ambtelijk model. In het ambtelijk model ligt de leiding of coördinatie bij de ambtenaar van gemeente of provincie. Er is sprake van een 'interne' uitvoering. De gemeenten Nijmegen en Emmen en de provincie Zeeland hanteren een dergelijk uitvoeringsmodel.
- 2 De tweede variant is het werkgroepmodel waarin naast ambtenaren ook vertegenwoordigers uit het veld betrokken zijn. Dit model wordt in het onderzoeksbestand 'semi' genoemd. De provincie Fryslân hanteert een dergelijk model.
- 3 Het laatste model is het intermediaire model of commissiemodel, waarin de uitvoering is uitbesteed aan een projectbureau of intendant (scout, verkenner, make-laar etc.). Deze variant wordt in het onderzoeksbestand als 'extern' aangeduid. In 's-Hertogenbosch en in de provincie Limburg wordt gebruik gemaakt van een dergelijk model.

Actief of passief

Naast deze varianten kan de gemeente of provincie ervoor kiezen het veld actief of passief te benaderen. Bij een actieve benadering nodigt een gemeente bijvoorbeeld op voorhand enkele instellingen uit om voorstellen in te dienen, zoals in de gemeente Rotterdam. Een andere mogelijkheid is dat de gemeente of provincie actief in het veld op zoek gaat naar instellingen en initiatieven om die te bewegen aan het actieprogramma deel te nemen. Er wordt dan veel energie gestoken in de communicatie met het culturele veld. De provincie Overijssel heeft door middel van het uitgeven van nieuwsbrieven en het organiseren van laagdrempelige bijeenkomsten voor deze actieve benadering gekozen.

Bij de passieve benadering neemt men een afwachtende houding aan. Er wordt dan bijvoorbeeld een thema of doelstelling geformuleerd waarop alle (kleine) gemeenten en instellingen kunnen reageren. Voor een passieve benadering wordt enerzijds gekozen vanwege de geringe capaciteit en financiële middelen van een gemeente of provincie. Anderzijds kan het ook als experiment worden opgevat. De gemeente Den Haag heeft bijvoorbeeld op het gebied van culturele diversiteit een dergelijke opzet gekozen om zoveel mogelijk partijen de gelegenheid te geven te reageren. Combinaties van een passieve en actieve benadering komen eveneens voor. Zo kan een gemeente of provincie op bepaalde onderdelen een actieve houding aannemen, terwijl op andere terreinen juist een passieve benadering wordt gevolgd. In de beschrijving van de gekozen variant is daarmee zoveel mogelijk rekening gehouden.

Indien we de passieve en actieve benadering koppelen aan de drie uitvoeringsorganisaties, kunnen we vaststellen dat het intermediaire model per definitie actief is: er wordt immers actief naar nieuwe voorstellen en initiatieven gezocht. Het ambtelijk model en het werkgroepmodel kunnen echter zowel passief als actief zijn. De effectiviteitsvraag in dit kader is of de interne, semi- of externe uitvoeringsvariant en de passieve of actieve benadering van het culturele veld, tot andere resultaten leiden wat betreft de deelname aan kunst en cultuur.

Uitvoering via gemeenten

Een laatste onderscheid in de uitvoeringsvarianten is alleen voor provincies relevant en heeft betrekking op het al dan niet direct inschakelen van kleine gemeenten bij de uitvoering van het provinciaal actieprogramma. Sommige provincies kiezen expliciet voor een uitvoering via gemeenten, zoals Noord-Holland of Limburg. Andere provincies doen minder moeite kleine gemeenten direct bij de uitvoering van het actieprogramma te betrekken. De vraag is dan of deelname aan kunst en cultuur in kleine gemeenten die niet direct bij het actieprogramma betrokken zijn, afwijkt van cultuurdeelname van kleine gemeenten die wél via het provinciaal actieprogramma hebben deelgenomen.

2 Eerste fase: beschrijvende analyses

2.1 Cultuurdeelname 1999-2003

Voordat wordt getoetst of het Actieplan effectief is geweest in het trekken van een groter publiek, wordt eerst bekeken of het bereik van de afzonderlijke cultuurvormen, voorzover aanwezig in de AVO-bestanden, in de periode 1999-2003 is toegenomen. Er blijkt sprake te zijn van een statistisch significante toename in ongeveer de helft van de vormen van het bijwonen van voorstellingen/evenementen, in de meeste gevallen van de receptieve deelname via de media, in iets minder dan de helft van de vormen van bezoek aan cultureel erfgoed, en in slechts een enkel geval bij de actieve deelname (tabel 2.1; zie ook Van den Broek et al. 2005).

Tabel 2.1

Deelname aan vormen van cultuur, Nederlandse bevolking van 6 jaar en ouder, 1999-2003 (in procenten)

	1999	2003	verschil	significantie ^a
bijwonen van voorstellingen/evenementen				
toneel	27,6	25,8	-6%	n.s.
beroepsgezelschappen	14,6	14,4	-1%	n.s.
cabaret	13,8	13,9	+1%	n.s.
klassieke muziek	12,9	11,7	-9%	n.s.
opera/operette	5,5	4,7	-15%	n.s.
ballet	4,0	4,6	+15%	P < 0,01
popmuziek	19,2	21,1	+10%	P < 0,001
jazz	4,2	4,4	+6%	n.s.
musical	10,9	15,9	+46%	P < 0,001
dance	7,8	8,6	+10%	P < 0,01
bioscoop	53,0	55,6	+5%	P < 0,001
filmhuis	5,7	8,9	+55%	P < 0,001
kunst op radio/tv en geluid dragers				
klassieke muziek op geluid dragers	44,5	45,4	+2%	n.s.
klassieke muziek op radio/tv	26,6	27,2	+2%	n.s.
programma's over beeldende kunst op radio/tv	21,4	23,4	+10%	P < 0,001
programma's over architectuur op radio/tv	21,7	25,1	+15%	P < 0,001
programma's over theater op radio/tv	21,9	25,1	+15%	P < 0,001
programma's over boeken op radio/tv	21,0	23,7	+13%	P < 0,001
programma's over films op radio/tv	28,8	32,9	+14%	P < 0,001

Tabel 2.1 (vervolg)

	1999	2003	verschil	significantie ^a
cultureel erfgoed				
museum	37,1	38,0	+2%	n.s.
kunstgalerie	17,8	19,1	+7%	p < 0,01
lidmaatschap artotheek ^b	1,7	1,9	+16%	n.s.
monument	42,3	45,4	+7%	p < 0,001
archief ^b	2,4	3,3	+40%	p < 0,001
boeken lenen bij bibliotheek	41,1	38,3	-7%	n.s.
gebruik computer in bibliotheek	24,2	19,6	-19%	n.s.
actieve cultuurparticipatie				
tekenen, schilderen, grafisch werk	21,1	14,7	-30%	n.s.
beeldhouwen, boetseren, pottenbakken, sieraden maken	7,0	5,0	-28%	n.s.
werken met textiel, weven, wandkleden maken	9,7	11,5	+19%	P < 0,001
fotografie, film, video (excl. vakantie foto's/-films)	10,1	10,3	+2%	n.s.
zingen	18,3	11,9	-35%	n.s.
bespelen muziekinstrument	16,2	13,0	-20%	n.s.
toneelspelen, mime, volksdans, ballet	7,9	4,5	-43%	n.s.

a T-toets voor verschil in gemiddelden, eenzijdig; 'n.s': niet significant.
b Bevolking van 16 jaar en ouder.

Bron: SCP (AVO)

De groei in het bereik heeft vooral plaatsgevonden in het populaire segment: pop-concerten, musicals, dance en film, alsmede programma's over kunst op radio en televisie. Ballet is de enige 'traditionele' kunstvorm die groei heeft kunnen boeken. (Beroeps)toneel, klassieke muziek en opera/operette, en ook cabaret en jazzconcerten konden geen groei boeken of verloren publiek. Ook het beluisteren van klassieke muziek via radio en televisie of geluid dragers groeide niet significant.

Het culturele erfgoed mag zich in een wat gestegen populariteit verheugen, al zijn niet alle stijgingen significant. Monumenten en (vooral) archieven trekken duidelijk meer bezoekers. Ook moderne kunst zit in de lift, getuige de toegenomen belangstelling voor galeries (de procentueel grote stijging bij artotheeklidmaatschap is niet significant). Het gebruik van de bibliotheek en het zelf creatief bezig zijn, zijn sinds 1999 echter duidelijk afgenomen. Met twee uitzonderingen op de regel (textiele werkvormen en film/fotografie) is de belangstelling voor het zelf creatief bezig zijn gedaald.

Om de analyses tot een werkbaar hoeveelheid culturele items te beperken, zijn de activiteiten uit tabel 2.1 ingeperkt tot een tiental categorieën die in de rest van dit rapport centraal zullen staan. Ook voor deze categorieën is getoetst of er zich tussen 1999 en 2003 stijgingen hebben voorgedaan (tabel 2.2).

Tabel 2.2

Deelname aan vormen van cultuur (gegroepeerd), Nederlandse bevolking van 6 jaar en ouder, 1999-2003 (in procenten)

	1999	2003	verschil	significantie ^a
traditionele podiumkunsten	24,8	24,4	-1%	n.s.
populaire podiumkunsten	25,7	29,9	+16%	P < 0,001
beeldende kunst	30,2	31,8	+5%	P < 0,01
cinema	53,2	56,2	+6%	P < 0,001
erfgoed (musea, monumenten)	51,9	55,4	+7%	P < 0,001
kunstprogramma's op radio/tv	37,2	39,9	+7%	P < 0,001
amateurkunst totaal	42,1	43,3	+3%	P < 0,05
beeldende kunst	30,4	31,8	+5%	P < 0,01
muziek	26,3	20,9	-21%	n.s.
theater	7,9	4,5	-43%	n.s.

a T-toets voor verschil in gemiddelden, eenzijdig; 'n.s': niet significant.

Bron: SCP (AVO)

In grote lijnen rijst vanzelfsprekend hetzelfde beeld op als in de eerdere tabel. Populaire podiumkunsten, beeldende kunst (het bezoeken van galleries en het kijken van programma's over beeldende kunst op radio en televisie), cinema, erfgoed en kunstprogramma's op radio en televisie zijn populairder geworden sinds 1999. Traditionele podiumvormen zijn op hetzelfde niveau gebleven. Opvallend is dat er uit tabel 2.2 wel een stijging bij amateurkunstparticipatie wordt geboekt, terwijl bij de afzonderlijke disciplines vooral dalingen te zien waren (vgl. tabel 2.1). De tegengestelde bewegingen kunnen worden verklaard doordat mensen kennelijk niet hebben 'bezuinigd' op hun actieve cultuurdeelname als zodanig, maar wel op het aantal verschillende disciplines dat men uitoefent. Dit speelt met name bij de beeldende kunsten, die als categorie wel in de lift zitten maar waar de afzonderlijke disciplines (tekenen, schilderen, grafisch werk; beeldhouwen, boetseren, pottenbakken, sieraden maken; werken met textiel, weven, wandkleden maken; en het 'serieuzere' fotograferen en filmen) een diffuus beeld laten zien.

Over de gehele linie kan er dus van een stijging in de cultuurdeelname worden gesproken. De kernvraag is nu in hoeverre het Actieplan hiervoor verantwoordelijk is geweest dan wel aan de stijging heeft bijgedragen. In de volgende paragrafen wordt de cultuurdeelname (in de categorieën van tabel 2.2) steeds uitgesplitst naar kenmerken die daarover informatie kunnen verschaffen, om te beginnen de spreiding over het land.

2.2 Verschillen tussen regio's

Bij de vergelijking van cultuurdeelname tussen regio's is Nederland allereerst ingedeeld in vier groepen. Het 'westen' (de provincies Flevoland, Utrecht, Noord- en Zuid-Holland) is onderscheiden van de overige gebieden, en binnen deze twee groepen is een nadere onderverdeling gemaakt in grote (50.000 inwoners en meer) en kleine gemeenten (beneden de 50.000 inwoners). Voor elk van de vier onderscheiden gebieden is nagegaan in hoeverre de cultuurdeelname er tussen 1999 en 2003 is veranderd. Getoetst is steeds of een eventuele stijging in grootte verschilt tussen de vier gebieden (tabel 2.3).

Tabel 2.3

Deelname aan vormen van cultuur (gegroepeerd) naar combinaties van regio en gemeentegrootte, Nederlandse bevolking van 6 jaar en ouder, 1999-2003 (in procenten)

	groot west			klein west			groot elders			klein elders			signi- ficantie ^a
	1999	2003	verschil	1999	2003	verschil	1999	2003	verschil	1999	2003	verschil	
traditionele podiumkunsten	29,6	30,4	+3%	26,5	24,8	-6%	23,9	22,4	-6%	20,4	20,6	+1%	n.s.
populaire podiumkunsten	28,6	32,9	+15%	24,1	32,0	+33%	26,6	30,1	+13%	23,7	26,3	+11%	p < 0,05
beeldende kunst	34,4	38,7	+12%	27,8	32,6	+17%	32,2	31,5	-2%	27,0	26,1	-3%	p < 0,001
cinema	60,5	61,9	+2%	52,7	56,2	+7%	55,1	56,0	+2%	46,5	51,6	+11%	p < 0,05
erfgoed (musea, monumenten)	56,2	57,9	+3%	54,4	61,0	+12%	51,5	51,3	0%	47,4	52,8	+11%	p < 0,001
kunstprogramma's op radio/tv	42,0	47,2	+12%	35,9	40,6	+13%	38,4	40,0	+4%	33,5	33,7	+1%	p < 0,01
amateurkunst totaal	42,7	43,4	+2%	40,7	44,7	+10%	42,2	43,1	+2%	42,4	42,7	+1%	n.s.
beeldende kunst	33,1	32,8	-1%	29,2	33,9	+16%	28,5	31,4	+10%	29,8	30,1	+1%	p < 0,05
muziek	25,1	20,5	-18%	26,1	21,7	-17%	27,1	21,2	-22%	26,8	20,5	-24%	n.s.
theater	8,9	4,4	-51%	6,8	4,6	-31%	7,2	4,3	-41%	8,0	4,7	-41%	n.s.

a Toets of de grootte van het verschil in deelname tussen 1999 en 2003 varieert naar type gemeente; 'n.s.': niet significant.

Bron: SCP (AVO)

In zes van de tien gevallen blijken er inderdaad verschillen te zijn tussen de regio's. In al die zes gevallen zijn de kleinere gemeenten in de westelijke provincies bij de koplopers. Was 'groot west' in 1999 nog koploper in negen van de tien categorieën,

in 2003 heeft het de eerste plaats in meerdere cultuurdisciplines moeten afstaan aan 'klein west'. Deze bevinding is opmerkelijk, omdat geen van deze gemeenten behoort tot de Actieplangemeenten (dat zijn 30 grotere gemeenten van Nederland, die allemaal ruim meer dan 50.000 inwoners hebben). Als het Actieplan voor deze stijging verantwoordelijk zou zijn geweest, dan dus niet langs de gemeentelijke maar langs de provinciale lijn.

Een nadere analyse van het demografisch profiel van de inwoners van 'klein west' brengt aan het licht dat er geen duidelijke verschillen zijn naar opleidingsniveau en leeftijd, kenmerken die voor veel verschillen in cultuurdeelname verantwoordelijk zijn (zie Van den Broek et al. 2005).

Tabel 2.4

Deelname aan vormen van cultuur (gegroepeerd) naar provincies, Nederlandse bevolking van 6 jaar en ouder, 1999-2003 (in procenten)

	Groningen			Fryslân		
	1999	2003	verschil	1999	2003	verschil
traditionele podiumkunsten	24,8	22,7	-9%	22,0	21,5	-2%
populaire podiumkunsten	25,7	27,7	+8%	26,2	21,9	-16%
beeldende kunst	30,0	28,1	-6%	29,4	25,6	-13%
cinema	51,4	52,0	+1%	42,2	51,4	+22%
erfgoed (musea, monumenten)	51,3	47,7	-7%	45,4	53,5	+18%
kunstprogramma's op radio/tv	39,6	38,8	-2%	34,0	35,3	+4%
amateurkunst totaal	45,7	46,3	+1%	48,1	43,0	-11%
beeldende kunst	30,4	34,2	+13%	33,6	32,1	-5%
muziek	33,2	23,9	-28%	30,2	20,7	-31%
theater	7,8	4,5	-42%	10,3	5,0	-51%
	Utrecht			Noord-Holland		
	1999	2003	verschil	1999	2003	verschil
traditionele podiumkunsten	27,8	29,4	+6%	33,1	33,3	+1%
populaire podiumkunsten	27,4	34,2	+25%	28,0	34,0	+21%
beeldende kunst	35,0	35,4	+1%	33,5	40,6	+21%
cinema	56,8	61,1	+8%	60,3	61,2	+2%
erfgoed (musea, monumenten)	56,6	59,0	+4%	57,7	63,1	+9%
kunstprogramma's op radio/tv	39,8	43,7	+10%	42,6	48,8	+15%
amateurkunst totaal	41,4	48,4	+17%	43,1	45,1	+5%
beeldende kunst	29,8	36,4	+22%	33,3	34,5	+4%
muziek	26,1	25,4	-3%	23,8	21,3	-11%
theater	8,0	5,8	-27%	8,6	4,7	-46%

a Toets of de grootte van het verschil in deelname tussen 1999 en 2003 varieert naar provincie; 'n.s.': niet significant.

Bron: SCP (AVO)

Wel beschikken de inwoners van klein west gemiddeld over een groter huishoudinkomen en zijn ze minder vaak van allochtone afkomst. In vergelijking met kleinere gemeenten elders in Nederland is de culturele infrastructuur in het verstedelijkte westen over het algemeen uitgebreider en dichterbij, en is de mentale oriëntatie op de 'grote stad' waarschijnlijk ook sterker.

Een vergelijking van (stijgingen in) deelnamecijfers naar provinciaal niveau kan meer duidelijkheid verschaffen over de vraag of mogelijke verschillen in aanpak van actieprogramma's tussen provincies hiervoor verantwoordelijk zouden kunnen zijn (tabel 2.4).

Drenthe			Overijssel			Flevoland			Gelderland		
1999	2003	verschil	1999	2003	verschil	1999	2003	verschil	1999	2003	verschil
18,0	18,6	+3%	20,9	18,2	-13%	28,4	20,7	-27%	20,5	21,1	+3%
22,8	22,7	0%	24,7	25,3	+2%	24,9	25,8	+4%	24,3	28,9	+19%
35,3	29,6	-16%	32,1	24,6	-23%	26,9	29,0	+8%	29,3	28,8	-2%
49,1	49,1	+0%	45,2	49,7	+10%	59,2	60,2	+2%	48,7	55,6	+14%
50,4	52,6	+4%	48,8	51,9	+6%	52,3	54,3	+4%	51,0	54,3	+7%
37,8	35,5	-6%	37,0	32,3	-13%	37,9	34,5	-9%	34,5	37,5	+9%
38,2	41,1	+8%	44,3	41,1	-7%	43,2	43,0	-1%	43,5	44,8	+3%
28,9	28,2	-2%	31,3	30,3	-3%	30,1	32,5	+8%	31,1	30,7	-1%
23,6	21,7	-8%	29,3	20,2	-31%	29,6	20,3	-31%	26,9	23,5	-13%
7,6	4,2	-45%	7,2	3,7	-49%	10,1	3,4	-66%	8,1	5,0	-39%

Zuid-Holland			Zeeland			Noord-Brabant			Limburg			significantie ^a
1999	2003	verschil	1999	2003	verschil	1999	2003	verschil	1999	2003	verschil	
25,1	24,6	-2%	23,5	20,8	-11%	23,1	22,5	-2%	20,3	21,8	+8%	n.s.
26,1	31,6	+21%	20,6	28,2	+37%	26,1	32,4	+24%	23,1	22,8	-1%	P < 0,01
30,1	33,9	+13%	23,5	23,8	+2%	28,1	29,0	+3%	24,7	30,3	+23%	P < 0,001
55,5	57,8	+4%	47,5	54,5	+15%	53,3	54,8	+3%	50,4	52,1	+3%	n.s.
53,9	56,8	+5%	45,3	48,8	+8%	49,2	52,1	+6%	45,6	51,8	+14%	n.s.
37,6	42,5	+13%	30,6	29,0	-5%	36,1	36,1	+0%	31,5	38,3	+22%	P < 0,001
41,1	41,7	+1%	48,7	38,6	-21%	39,5	42,1	+7%	39,4	42,9	+9%	P < 0,05
31,0	31,3	+1%	33,3	30,7	-8%	25,2	30,0	+19%	29,4	29,9	+2%	n.s.
26,2	19,3	-26%	33,8	12,9	-62%	25,3	19,8	-22%	22,5	19,2	-14%	P < 0,001
7,6	4,0	-47%	8,4	4,0	-52%	7,5	4,8	-36%	6,4	4,3	-33%	n.s.

Onder de provincies springen Utrecht en Limburg eruit als gebieden waar de stijging in cultuurdeelname bovengemiddeld was c.q. (bij actieve muziek- en podiumkunst-beoefening) de daling minder dan gemiddeld. Ook Noord- en Zuid-Holland en Noord-Brabant deden het op meerdere vlakken relatief goed. Even afgezien van de stijgingen tussen 1999 en 2003 kennen de westelijke provincies Utrecht en Noord-Holland een bovengemiddeld niveau van cultuurdeelname. Dan volgt Zuid-Holland, terwijl Flevoland zich nauwelijks onderscheidt van het gemiddelde Nederlandse niveau. Dat het niet alleen de aanwezigheid van een ruimere culturele infrastructuur is die de deelname in het westen doet uitstijgen boven de rest van Nederland, blijkt uit de cijfers voor het in aanraking komen met kunst via radio en televisie. Aangenomen dat regionale en lokale omroepen in hun programmering op dit punt niet veel van elkaar zullen verschillen, zouden de inwoners van de andere provincies evenzeer aan hun trekken moeten kunnen komen. Toch blijken de inwoners van Utrecht, Noord- en Zuid-Holland ook op dit punt voorlopers. Kennelijk hebben de inwoners van het verstedelijkte westen een grotere culturele interesse. Wellicht zijn zij er ook gaan wonen vanwege de culturele voorzieningen (vgl. Florida 2002).

Worden de provincies per cultuurveld vergeleken, dan vallen de volgende zaken op:

- Ondanks het vrijwel onveranderde bereik op landelijk niveau, hebben zich bij de traditionele podiumkunsten stijgingen voorgedaan in de provincies Limburg, Utrecht, Drenthe en Gelderland, al zijn de verschillen tussen provincies statistisch niet significant.¹
- De reeds aanzienlijke landelijke stijging bij populaire podiumkunsten (16%) wordt duidelijk nog overtroffen in Zeeland, Utrecht, Noord- en Zuid-Holland en Noord-Brabant.
- De belangstelling voor beeldende kunst is het sterkst gestegen in Limburg en in Noord- en Zuid-Holland.
- Het bioscoop- en filmhuisbezoek kon in de regio de grootste winst boeken: de provincies Fryslân, Zeeland, Gelderland en Overijssel. Over het geheel genomen waren de verschillen tussen de provincies evenwel niet statistisch significant.
- In (opnieuw) Fryslân en Limburg zat het cultureel erfgoed bovengemiddeld sterk in de lift, maar ook hier zijn de verschillen niet significant.
- Kunst op radio en televisie kon zich in een sterk gestegen belangstelling verheugen onder inwoners van de provincies Limburg, Utrecht, Noord- en Zuid-Holland.
- De deelname aan amateurkunst steeg bovengemiddeld sterk in Utrecht, Limburg, Drenthe en Noord-Brabant. Van de amateurkunstdisciplines waren alleen de verschillen in muziekdeelname statistisch significant. De daling (landelijk –21%) bleef beperkt in Utrecht, Drenthe, Noord-Holland en Limburg. Bij beeldende kunst springen, ondanks het niet significant zijn van de verschillen tussen de twaalf provincies bij elkaar, Utrecht, Noord-Brabant, Groningen en Flevoland eruit met een bovengemiddelde stijging.

2.3 Verschillen tussen Actieplan- en niet-Actieplangemeenten

Een effect van het Actieplan Cultuurbereik zou zichtbaar kunnen worden bij een directe vergelijking van de 30 Actieplangemeenten met de overige gemeenten. Niet zozeer doordat in Actieplangemeenten de deelname hoger ligt – aangezien het om stedelijke gemeenten gaat – ligt het voor de hand dat de culturele voorzieningen en de cultuurdeelname er op een hoger plan liggen dan in de rest van Nederland. Wel is de verwachting dat het cultuurbereik er als gevolg van Actieplaninspanningen sterker gestegen zou moeten zijn, of minder sterk teruggelopen (tabel 2.5).

Tabel 2.5

Deelname aan vormen van cultuur (gegroepeerd) naar aan het Actieplan deelnemende vs. niet-deelnemende gemeenten, Nederlandse bevolking van 6 jaar en ouder, 1999-2003 (in procenten)

	Actieplangemeenten			niet-Actieplangemeenten			significantie ^a
	1999	2003	verschil	1999	2003	verschil	
traditionele podiumkunsten	28,1	28,4	+1%	23,1	22,4	-3%	n.s.
populaire podiumkunsten	28,6	32,4	+13%	24,2	28,7	+19%	n.s.
beeldende kunst	35,0	37,4	+7%	27,8	29,0	+4%	n.s.
cinema	59,9	61,6	+3%	49,7	53,5	+8%	n.s.
erfgoed (musea, monumenten)	55,6	56,5	+2%	50,0	54,9	+10%	p < 0,01
kunstprogramma's op radio/tv	41,7	45,8	+10%	34,9	37,0	+6%	n.s.
amateurkunst totaal	43,1	43,7	+1%	41,7	43,2	+4%	n.s.
beeldende kunst	31,1	32,4	+4%	30,0	31,5	+5%	n.s.
muziek	26,2	21,6	-17%	26,3	20,5	-22%	n.s.
theater	8,6	4,4	-49%	7,5	4,6	-40%	n.s.

a Toets of de grootte van het verschil in deelname tussen 1999 en 2003 varieert naar wel of geen Actieplangemeente; 'n.s.': niet significant.

Bron: SCP (AVO)

Zoals verwacht is in de Actieplangemeenten de deelname aan de diverse vormen van cultuur groter dan in de overige gemeenten. Tegengesteld aan de verwachting – en veel belangrijker – is evenwel dat in geen van de tien gevallen de stijging in deelname in Actieplangemeenten die in de overige gemeenten overtreft, of de daling minder sterk is. In het geval van cultureel erfgoed is de stijging zelfs significant minder groot. Dit doet gereede twijfel rijzen over de effectiviteit van de Actieplaninspanningen, voorzover het gaat om de doelstelling van het vergroten van het publieksbereik (de meer diverse samenstelling wordt in § 2.6 bekeken). Het is desalniettemin mogelijk dat een eventueel effect verscholen ligt achter een aantal doorkruisende effecten, verband houdend met verschillen in bevolkingssamenstelling. Die mogelijkheid, die overigens niet zeer waarschijnlijk is, wordt in hoofdstuk 3 nagegaan.

Op dit punt in de analyses aangekomen, is het zinvol om alvast de vraag op te werpen of het wel realistisch is een landelijk, de niveaus van gemeenten en provincies overstijgend, effect van het Actieplan te verwachten. Zoals in het eerste hoofdstuk werd toegelicht, verschillen gemeenten en provincies ten eerste danig in de wijze waarop zij het Actieplan in de praktijk hebben gebracht. Het is zeer wel denkbaar dat sommige wijzen van aanpak wel effectief zijn en andere minder of helemaal niet. Dit wordt in de volgende paragrafen nog eens nagegaan.

Ten tweede is de effectiviteit betwifelbaar vanwege de korte tijd dat het Actieplan in werking was op het moment dat de AVO-meting van 2003 plaatsvond. Dit was in het najaar van dat jaar. De meeste cultuurvragen hadden betrekking op de cultuurdeelname in de twaalf maanden voorafgaand aan het moment van ondervraging. Dat betekent dus dat respondenten gevraagd is hun cultuurparticipatie in de periode herfst 2002-herfst 2003 te rapporteren. In veel gemeenten en provincies stonden vanuit het Actieplan 2001-2004 opgezette cultuurprojecten toen pas in de steigers.

Om de toets op dit punt wat zuiverder te maken, zijn de analyses van tabel 2.5 nog eens herhaald, waarbij de zeven gemeenten die er vroeg, eigenlijk *avant la lettre* mee zijn begonnen (Groningen, Almere, Utrecht, Den Haag, Rotterdam, Eindhoven en Maastricht) tegen de overige Actieplan- en niet-Actieplangemeenten zijn afgezet. Uit deze analyse (hier niet in tabelvorm gerapporteerd) kwamen echter evenmin indicaties naar voren voor een regio-overstijgend Actieplaneffect.

Tabel 2.6

Deelname aan vormen van cultuur (gegroepeerd) naar grotere vs. kleinere aan het Actieplan deelnemende vs. niet-deelnemende gemeenten, Nederlandse bevolking van 6 jaar en ouder, 1999-2003 (in procenten)

	(1) kleine Actieplangemeenten			(2) grote niet-Actieplangemeenten		
	1999	2003	verschil	1999	2003	verschil
traditionele podiumkunsten	24,2	25,1	+4%	26,4	24,1	-9%
populaire podiumkunsten	28,4	33,1	+17%	25,2	31,2	+24%
beeldende kunst	31,5	33,9	+7%	30,1	34,1	+13%
cinema	57,9	63,9	+10%	57,0	58,8	+3%
erfgoed (musea, monumenten)	51,8	57,0	+10%	53,6	51,6	-4%
kunstprogramma's op radio/tv	37,6	41,8	+11%	39,0	40,9	+5%
amateurkunst totaal	42,3	44,7	+6%	42,2	40,7	-4%
beeldende kunst	30,9	33,0	+7%	31,2	30,2	-3%
muziek	25,7	22,1	-14%	26,6	18,2	-32%
theater	7,2	5,0	-31%	7,8	4,0	-49%

a Toets of de grootte van het verschil in deelname tussen 1999 en 2003 varieert naar grootte van Actieplan- en niet-Actieplangemeente; 'n.s': niet significant.

Bron: SCP (AVO)

Ten derde kan een landelijk effect onzichtbaar blijven omdat niet in alle Actieplangemeenten op alle culturele terreinen even sterk is ingezet. In sommige gemeenten zal het accent op actieve deelname hebben gelegen, in andere op de traditionele podiumkunsten, en in weer andere op cultureel erfgoed. Dat zou betekenen dat in de vergelijking voor de afzonderlijke cultuurvormen aan de zijde van de deelnemende gemeenten ook gemeenten worden opgenomen waar geen extra inspanning op het betreffende culturele vlak is gepleegd. De vergelijking wordt daarmee ‘oneerlijk’. Het was binnen het bestek van deze evaluatie evenwel niet mogelijk om hier gedetailleerder op in te gaan.

Een iets zuiverder vergelijking dan in tabel 2.5 kan worden gemaakt door de kleinere Actieplangemeenten (met tussen de 75.000 en 120.000 inwoners) te vergelijken met de grotere niet-Actieplangemeenten met een vergelijkbaar inwonertal. Zodoende wordt gecorrigeerd voor het gegeven dat alle Actieplangemeenten tot de grotere in Nederland behoren met een navenant ruimere culturele infrastructuur en een meer ‘stadse’ bevolkingsopbouw. Bezien wordt of de kleinere Actieplangemeenten er qua cultuurbereik tussen 1999 en 2003 meer op vooruit zijn gegaan dan de grotere niet-Actieplangemeenten (tabel 2.6).

Uit de vergelijking blijkt dat in acht van de tien gevallen de kleinere Actieplangemeenten het inderdaad beter doen dan de grotere niet-Actieplangemeenten, en in zeven van de tien ook beter dan de andere twee categorieën. Daar moet meteen bij worden aangetekend dat maar in één geval – cultureel erfgoed – het verschil ook

(3) grote Actieplangemeenten			(4) kleine niet-Actieplangemeenten			significantie ^a	
1999	2003	verschil	1999	2003	verschil	(1) t/m (4)	(1) vs. (2)
29,0	29,2	+1%	22,8	22,3	-2%	n.s.	n.s.
28,7	32,2	+12%	24,1	28,5	+18%	n.s.	n.s.
35,8	38,3	+7%	27,6	28,6	+3%	n.s.	n.s.
60,4	61,0	+1%	49,1	53,0	+8%	n.s.	n.s.
56,5	56,3	0%	49,8	55,2	+11%	P < 0,001	p < 0,05
42,7	46,7	+10%	34,6	36,7	+6%	n.s.	n.s.
43,3	43,4	+0%	41,6	43,4	+4%	n.s.	n.s.
31,1	32,3	+4%	29,9	31,6	+6%	n.s.	n.s.
26,3	21,5	-18%	26,3	20,7	-21%	n.s.	n.s.
8,9	4,3	-52%	7,5	4,6	-39%	n.s.	n.s.

statistisch significant is (ook lijken de kleine niet-Actieplangemeenten het nog een fractie beter te doen). In de andere gevallen kan dus niet worden uitgesloten dat de culturele voorsprong op toeval berust. Daarbij komt nog dat niet zonder meer duidelijk is waarom de kleinere Actieplangemeenten beter zouden moeten 'scoren' dan de grotere Actieplangemeenten. Ook hier moet de voorlopige conclusie dus luiden dat een effect van de Actieplaninspanningen niet zichtbaar kan worden gemaakt.

In de volgende paragrafen wordt gezien of een bepaalde vormgeving van de aanpak (zie § 1.2) mogelijk wel effecten heeft gesorteerd. Allereerst gebeurt dat voor gemeenten (§ 2.4) en daarna voor de provincies (§ 2.5).

2.4 Verschillen tussen Actieplangemeenten naar vormgeving van de aanpak

Zoals in paragraaf 1.2 is uiteengezet, is binnen de 30 deelnemende gemeenten en provincies gekozen voor verschillende manieren om de beleidsinspanningen in de praktijk te brengen. Sommige overheden kozen ervoor de eigen ambtenaren als projectleider te laten optreden (de interne aanpak). Anderen werkten samen met externe partijen in werkgroepverband (semi) en weer anderen besteedden de werkzaamheden uit (extern). Zonder op voorhand te kunnen beoordelen welke van deze drie manieren het beste uitpakt voor het cultuurbereik, kan worden gezien in hoeverre ze tot systematische verschillen in effectiviteit hebben geleid (tabel 2.7).

Tabel 2.7

Deelname aan vormen van cultuur (gegroepeerd) binnen Actieplangemeenten naar interne, semi vs. externe aanpak, Nederlandse bevolking van 6 jaar en ouder, 1999-2003 (in procenten)

	intern			semi			extern			significantie ^a
	1999	2003	verschil	1999	2003	verschil	1999	2003	verschil	
traditionele podiumkunsten	27,1	27,0	0%	28,6	28,8	+1%	27,8	28,8	+4%	n.s.
populaire podiumkunsten	27,6	30,0	+9%	30,0	33,2	+10%	26,6	32,9	+24%	n.s.
beeldende kunst	38,5	35,1	-9%	34,6	39,0	+13%	32,7	36,3	+11%	p < 0,01
cinema	59,0	57,8	-2%	60,2	64,4	+7%	60,1	59,4	-1%	p < 0,05
erfgoed (musea, monumenten)	54,1	54,6	+1%	55,7	58,2	+4%	57,0	54,8	-4%	n.s.
kunstprogramma's op radio/tv	43,8	44,0	+0%	41,1	46,5	+13%	41,0	45,8	+12%	n.s.
amateurkunst totaal	44,9	44,1	-2%	42,7	43,7	+2%	42,4	43,3	+2%	n.s.
beeldende kunst	30,3	31,9	+5%	31,6	32,7	+4%	30,6	32,3	+6%	n.s.
muziek	28,7	22,4	-22%	25,3	21,0	-17%	25,7	22,2	-14%	n.s.
theater	8,7	5,0	-43%	7,9	4,4	-45%	10,0	4,1	-60%	n.s.

a Toets of de grootte van het verschil in deelname tussen 1999 en 2003 varieert naar methode van aanpak van de gemeente; 'n.s.': niet significant.

Bron: SCP (AVO)

Opnieuw komt de bevinding naar voren dat de verschillen, op twee gevallen na (belangstelling voor beeldende kunst en cinema), niet boven statistische twijfel zijn verheven. Kijkend naar de stijgings- en dalingspercentages zou men de voorzichtige conclusie kunnen trekken dat de interne aanpak het minste effect op de cultuurdeelname heeft gehad. In zeven van de tien gevallen laat die aanpak de slechtste score zien. De semi- en externe aanpak wisselen stuuivertje als het erom gaat te beoordelen wat het beste werkt. In de twee gevallen waarin significante verschillen worden gevonden, is het de semi-aanpak die qua stijgingspercentage het beste scoort. Dit lijkt een te karige basis om de conclusie op te baseren dat die aanpak het beste is.

Verder kan worden gekeken naar de effectiviteit van de afwachtende (passieve) versus de initiatiefrijke (actieve) gemeentelijke aanpak (zie opnieuw § 1.2). Hoewel de aanduidingen lijken te suggereren dat van de tweede aanpak meer succes mag worden verwacht, is niet op voorhand uit te sluiten dat juist een passieve houding van de gemeenten, waarbij het initiatief dus aan de kant van de culturele instellingen en projecten ligt, tot betere resultaten leidt. Een duidelijke verwachting ten gunste van een van beide is dus niet uit te spreken (tabel 2.8).

Tabel 2.8

Deelname aan vormen van cultuur (gegroepeerd) binnen Actieplangemeenten naar actieve vs. passieve aanpak, Nederlandse bevolking van 6 jaar en ouder, 1999-2003 (in procenten)

	actief			passief			significantie ^a
	1999	2003	verschil	1999	2003	verschil	
traditionele podiumkunsten	25,4	28,9	+14%	29,0	28,2	-3%	n.s.
populaire podiumkunsten	28,7	30,6	+7%	28,6	32,9	+15%	n.s.
beeldende kunst	33,7	37,0	+10%	35,4	37,5	+6%	n.s.
cinema	58,8	62,3	+6%	60,3	61,4	+2%	n.s.
erfgoed (musea, monumenten)	52,9	55,9	+6%	56,6	56,6	+0%	n.s.
kunstprogramma's op radio/tv	38,1	45,6	+20%	42,9	45,8	+7%	N.S.
amateurkunst totaal	41,8	43,8	+5%	43,5	43,6	+0%	n.s.
beeldende kunst	31,3	33,2	+6%	31,0	32,2	+4%	n.s.
muziek	25,2	22,3	-12%	26,5	21,4	-19%	n.s.
theater	6,6	3,4	-48%	9,3	4,8	-49%	n.s.

a Toets of de grootte van het verschil in deelname tussen 1999 en 2003 varieert naar methode van aanpak van de gemeente; 'n.s.': niet significant.

Bron: SCP (AVO)

Of gemeenten zelf het initiatief nemen om cultuurmakers bij hun actieprogramma te betrekken, lijkt geen verschil te maken in de cultuurdeelname. Bij geen enkele van de tien cultuurvormen wordt een significant verschil gevonden. Kijkend naar de stijgings- en dalingspercentages lijkt de actieve aanpak beter te scoren dan de passieve, maar het valt niet uit te sluiten dat deze tendens op toeval berust.

De analyses in deze paragraaf geven daarmee niet duidelijk aan wat een te verkiezen aanpak zou zijn. De met alle omzichtigheid omgeven bevinding dat de interne en de passieve aanpak in ieder geval niet de voorkeur zouden moeten genieten, zou iets steviger worden wanneer op het provinciale niveau dezelfde tendensen zouden worden gevonden. In de volgende paragraaf gaan we dat na.

2.5 Verschillen tussen provincies naar vormgeving van de aanpak

Ook op provinciaal niveau keren de verschillen in vertaling van het Actieplan naar de praktijk terug. Er komt echter nog één vormgevingsaspect bij. Provincies stonden bij de vormgeving van hun aanpak voor de keuze zelf de gesprekspartner te zijn van het culturele veld, dan wel een en ander via de gemeenten te laten verlopen. In deze paragraaf wordt daarom ook bekeken welke van deze beide modi in de praktijk het beste heeft uitgepakt. Eerst worden de vergelijkingen tussen interne, semi- en externe aanpak en de actieve versus passieve aanpak belicht (tabellen 2.9 en 2.10).

Tabel 2.9

Deelname aan vormen van cultuur (gegroepeerd) van provincies naar interne, semi vs. externe aanpak, Nederlandse bevolking van 6 jaar en ouder, 1999-2003 (in procenten)

	intern			semi			extern			significantie ^a
	1999	2003	verschil	1999	2003	verschil	1999	2003	verschil	
traditionele podiumkunsten	26,8	26,2	-2%	21,6	21,5	0%	22,2	22,3	+1%	n.s.
populaire podiumkunsten	26,2	31,0	+19%	24,9	27,3	+9%	25,1	29,3	+17%	n.s.
beeldende kunst	31,7	34,0	+7%	29,4	28,0	-5%	26,9	29,4	+9%	p < 0,05
cinema	55,2	57,7	+4%	47,9	54,1	+13%	52,4	54,0	+3%	p < 0,05
erfgoed (musea, monumenten)	54,1	57,6	+6%	49,9	53,0	+6%	48,1	52,0	+8%	n.s.
kunstprogramma's op radio/tv	38,9	42,0	+8%	35,3	37,3	+6%	34,6	36,8	+7%	n.s.
amateurkunst totaal	42,3	43,3	+2%	44,8	44,7	0%	39,4	42,3	+7%	n.s.
beeldende kunst	31,5	32,5	+3%	31,5	31,6	+0%	26,6	30,0	+13%	n.s.
muziek	26,2	20,6	-21%	28,7	23,0	-20%	24,3	19,6	-19%	n.s.
theater	8,0	4,3	-46%	8,5	4,9	-43%	7,1	4,7	-35%	n.s.

a Toets of de grootte van het verschil in deelname tussen 1999 en 2003 varieert naar methode van aanpak van de provincie; 'n.s': niet significant.

Bron: SCP (AVO)

Net als op gemeentelijk niveau zijn de verschillen tussen de interne, semi- en externe aanpak in de meeste gevallen niet statistisch significant. De twee uitzonderingen zijn dezelfde als op gemeentelijk niveau: de belangstelling voor beeldende kunst en het bezoeken van bioscoop en/of filmhuis. De laatste is niet bepaald een stimule-

ringsbehoefte cultureel vorm, maar zal in de praktijk wel zijn gesubsidieerd waar het ging om arthouse films of multiculturele filmfestivals. Waar op gemeentelijk niveau aanwijzingen bestonden dat de interne aanpak wellicht minder effectief is dan de andere twee, komt dat beeld bij de provincies niet duidelijk naar voren. Wel laat de externe aanpak in zeven van de tien gevallen de beste score zien, waar bij de gemeenten de semi-aanpak iets beter uit bleek te pakken. Al met al resteert er vanwege het niet boven statistische twijfel verheven zijn van deze indicaties voorts nog niet genoeg grond om één van de drie aanpakken tot winnaar uit te roepen en een andere tot verliezer. Hetzelfde geldt voor de actieve dan wel passieve vormgeving (tabel 2.10).

Tabel 2.10

Deelname aan vormen van cultuur (gegroepeerd) van provincies naar actieve vs. passieve aanpak, Nederlandse bevolking van 6 jaar en ouder, 1999-2003 (in procenten)

	actief			passief			significantie ^a
	1999	2003	verschil	1999	2003	verschil	
traditionele podiumkunsten	24,9	24,4	-2%	24,4	24,4	+0%	n.s.
populaire podiumkunsten	25,9	30,3	+17%	24,6	28,2	+15%	n.s.
beeldende kunst	30,6	32,0	+4%	28,6	31,3	+9%	n.s.
cinema	53,1	56,0	+5%	53,3	56,7	+6%	n.s.
erfgoed (musea, monumenten)	52,3	55,7	+7%	50,4	54,4	+8%	n.s.
kunstprogramma's op radio/tv	37,7	40,2	+7%	35,2	38,7	+10%	n.s.
amateurkunst totaal	42,2	43,1	+2%	41,7	44,4	+6%	n.s.
beeldende kunst	30,4	31,6	+4%	30,1	32,8	+9%	n.s.
muziek	26,3	20,9	-21%	26,0	20,9	-20%	n.s.
theater	7,9	4,5	-44%	7,6	4,8	-38%	n.s.

a Toets of de grootte van het verschil in deelname tussen 1999 en 2003 varieert naar methode van aanpak van de provincie; 'n.s': niet significant.

Bron: SCP (AVO)

Net als op gemeentelijk niveau worden er in geen van de tien gevallen significant sterkere effecten gevonden voor een van beide aanpakken. De stijgings- en dalingspercentages liggen daarbij zo dicht bij elkaar dat het een te hachelijke onderneming zou zijn bij gebrek aan een knock-out maar een winnaar op punten uit te roepen. Wat de twijfel verder aanwakkert is dat, zelfs als de geringe percentageverschillen daadwerkelijk betekenis zouden hebben, hier de passieve aanpak de beste zou zijn, terwijl dat op provinciaal niveau de actieve vormgeving was. Voorlopig moet een voorkeur voor een van beide aanpakken op andere gronden worden gebaseerd dan die van effectiviteit.

Of provincies zelf invulling hebben gegeven aan het Actieplan, dan wel via hun gemeenten uitwerking aan het plan hebben gegeven, lijkt daarentegen wel uit te maken (tabel 2.11).

Tabel 2.11

Deelname aan vormen van cultuur (gegroepeerd) van provincies naar aanpak expliciet via gemeenten vs. niet via gemeenten, Nederlandse bevolking van 6 jaar en ouder, 1999-2003 (in procenten)

	niet expliciet via gemeenten			expliciet via gemeenten			significantie ^a
	1999	2003	verschil	1999	2003	verschil	
traditionele podiumkunsten	22,4	20,9	-7%	25,9	26,1	+1%	n.s.
populaire podiumkunsten	25,1	28,1	+12%	26,0	30,8	+18%	n.s.
beeldende kunst	29,3	27,4	-6%	30,7	34,0	+11%	P < 0,001
cinema	49,9	53,2	+7%	54,8	57,6	+5%	n.s.
erfgoed (musea, monumenten)	48,7	52,2	+7%	53,5	57,0	+7%	n.s.
kunstprogramma's op radio/tv	35,9	34,6	-4%	37,9	42,6	+12%	P < 0,001
amateurkunst totaal	42,3	41,7	-1%	42,1	44,1	+5%	P < 0,05
beeldende kunst	28,6	30,4	+6%	31,2	32,5	+4%	n.s.
muziek	27,4	19,7	-28%	25,7	21,4	-17%	P < 0,01
theater	8,0	4,4	-45%	7,8	4,6	-42%	n.s.

a Toets of de grootte van het verschil in deelname tussen 1999 en 2003 varieert naar methode van aanpak van de provincie; 'n.s': niet significant.

Bron: SCP (AVO)

De aanpak via gemeenten laat in vier van de tien gevallen een significant grotere stijging of geringere daling zien dan de aanpak door de provincies zelf. Ook in een aantal andere gevallen (de traditionele en populaire podiumkunsten) gaat de voorkeur in die richting. Hiermee kan de aanname worden geformuleerd dat de provinciale aanpak de cultuurdeelname bevordert wanneer deze via de gemeenten verloopt. Het is echter nu nog niet uitgesloten dat het hier een schijneffect betreft dat wordt veroorzaakt door een achterliggend verschil waarmee in deze beschrijvende analyse geen rekening is gehouden. Om te beoordelen of dat het geval is, worden in het volgende hoofdstuk multivariate analyses gepresenteerd die aan dit bezwaar tegemoetkomen.

2.6 Verjonging en verkleuring van het cultuurpubliek?

De analyses tot dusver stonden in het teken van een van beide doelstellingen van het Actieplan Cultuurbereik: het trekken van een *groter* publiek. De andere doelstelling, het trekken van een *anders samengesteld* publiek, is daarbij nog niet aan de orde gekomen. Hoewel de beschrijvende resultaten in dit hoofdstuk niet lijken uit te wijzen dat het Actieplan succesvol is geweest in het trekken van een groter publiek (al wordt dat in hoofdstuk 3 nog nader getoetst), kan het plan er tegelijkertijd wel in zijn geslaagd

een diverser publiek te trekken. Twee groepen staan in het beleid van de laatste jaren centraal: jongeren/jongvolwassenen en allochtonen. Ze gelden in de cultuursector als 'moeilijke doelgroepen' doordat ze het traditionele cultuuraanbod veelal links laten liggen. Dat aanbod kan meer en meer rekenen op een vergrijzend publiek, dat naar etnische herkomst bovendien bepaald geen goede afspiegeling van de bevolking vormt.

In het SCP-rapport *Cultuurminnaars en cultuurmijders* kwam aan het licht dat de initiatieven om scholieren meer bij cultuur te betrekken enig effect lijken te sorteren. Ze zijn anno 2003 in groteren getale in musea aan te treffen dan vier jaar eerder. De groep jongvolwassenen echter (in dat rapport van 20 tot en met 34 jaar) liet over de gehele linie tussen 1999 en 2003 geen grotere cultuurbelangstelling zien. Ten aanzien van Nederlanders met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Antilliaanse culturele achtergrond merkt het rapport op dat er 'op onderdelen enige tekenen [zijn] van wat een beginnende groei van de culturele belangstelling zou kunnen zijn. Het cultuurbereik onder Turken en Marokkanen is echter gering, soms zelfs zeer gering, ondanks een oververtegenwoordiging in de enquêtes van de beter geïntegreerden onder hen' (Van den Broek et al. 2005: 101). In de geciteerde studie is echter niet speciaal gekeken naar de eventuele invloed van het Actieplan Cultuurbereik, dat zich op provinciaal niveau weliswaar over het gehele land heeft uitgestrekt maar op gemeentelijk niveau slechts 30 grotere gemeenten omvatte. Het is niet op voorhand uit te sluiten dat de voorttrekkersrol van de Actieplangemeenten in de deelnamecijfers is overvleugeld door de niet-deelnemende gemeenten.

Om te kunnen beoordelen of er inderdaad meer jongeren en allochtonen aan cultuur hebben deelgenomen, zijn deze groepen apart bekeken. De groep 'jongeren' is daarbij afgebakend bij de leeftijdsgrenzen van 16 tot 30 (dus tot en met 29) jaar. Het is deze groep, het voortgezet onderwijs verlatend en zich gaandeweg 'setteland', die voor het traditionele cultuuraanbod moeilijk te bereiken is. Onder 'allochtonen' worden hier degenen behorend tot de vier grootste minderheidsgroeperingen gerekend: Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen. In tegenstelling tot wat deze benamingen suggereren, hebben de meesten van hen de Nederlandse nationaliteit. Conform een gangbare definitie is 'allochtoon' gedefinieerd als degene die zelf, of van wie ten minste één van beide ouders in Turkije, Marokko, Suriname of de Nederlandse Antillen of Aruba is geboren. Doordat de vragenlijst geheel in het Nederlands bij de respondenten is afgenomen, kan worden aangenomen dat de uitkomsten in het geval van Turken en Marokkanen niet representatief zullen zijn voor de gehele groep, met name de leden ervan uit de eerste generatie.

Zowel bij jongeren als bij allochtonen wordt eerst getoetst of er zich tussen 1999 en 2003 überhaupt een significante stijging in de cultuurdeelname heeft voorgedaan. Dan wordt bezien of Actieplan- en niet-Actieplangemeenten hierin verschillen. De Actieplangemeenten zijn daarbij opgedeeld in twee groepen: de zeven 'pilotgemeenten', die reeds met Actieplanachtige beleidsmaatregelen bezig waren voordat het plan zelf in de steigers stond (Groningen, Almere, Utrecht, Den Haag, Rotterdam, Eindhoven en Maastricht; zie reeds § 2.3), en de overige 23. Verwacht

mag worden dat als er een meetbaar effect is van het Actieplan, dit in de pilotgemeenten het sterkst naar voren komt. Voor de overige Actieplangemeenten was de AVO-meting van 2003 wat aan de vroege kant.

Onder jongeren van 16 tot 30 jaar is alleen de visuele cultuur in opmars (tabel 2.12). Het volgen van kunst via radio en televisie, het bioscoopbezoek en de moderne kunst (een categorie die hier ook het volgen van kunst via de media omvat) heeft onder hen aan populariteit gewonnen. Alle andere vormen van cultuur, inclusief de amateurkunstdeelnemers, laten geen (significante) stijgingen of zelfs dalingen zien. Daarmee is duidelijk dat de Actieplaninitiatieven er in elk geval op landelijk niveau nog niet in zijn geslaagd jongeren meer dan voorheen in traditionele podiumkunsten en cultureel erfgoed te interesseren. Aangezien het project 'Cultuur en School' al langer bestaat dan het Actieplan zelf, mocht zeker in de jongere helft van de onderzochte groep een stijging worden verwacht.

Tabel 2.12

Deelname aan vormen van cultuur (gegroepeerd) naar pilot-Actieplangemeenten vs. latere Actieplangemeenten en niet-Actieplangemeenten, jongeren 16-30 jaar^a, 1999-2003 (in procenten)

	pilot-Actieplan- gemeenten			overige Actieplan- gemeenten		
	1999	2003	verschil	1999	2003	verschil
traditionele podiumkunsten	26,7	27,2	+2%	26,6	25,8	-3%
populaire podiumkunsten	49,7	45,2	-9%	44,2	47,9	+9%
beeldende kunst	29,3	33,6	+15%	25,0	29,1	+16%
cinema	85,8	87,2	+2%	83,4	88,3	+6%
erfgoed (musea, monumenten)	52,8	50,3	-5%	53,4	48,9	-8%
kunstprogramma's op radio/tv	35,3	45,5	+29%	34,4	40,6	+18%
amateurkunst totaal	48,2	43,8	-9%	47,1	44,4	-6%
beeldende kunst	33,7	30,9	-8%	32,9	29,0	-12%
muziek	34,0	23,1	-32%	29,7	28,5	-4%
theater	10,8	7,7	-29%	8,7	3,9	-55%

a N (1999) = 2707; N (2003) = 2557.

b Toets of de deelname van de gehele groep significant is gestegen tussen 1999 en 2003; 'n.s': niet significant.

c Toets of de stijging/daling in deelname significant verschilt tussen de pilotgemeenten, de latere Actieplangemeenten en de niet-deelnemende gemeenten; 'n.s': niet significant.

Bron: SCP (AVO)

Verder blijkt dat jongeren in de aan het plan deelnemende (grotere) gemeenten weliswaar sterker in cultuur zijn geïnteresseerd, maar dat hun belangstelling niet sterker is gestegen dan in de niet-deelnemende gemeenten. In maar één geval – het muziek maken of zingen – is er een verschil tussen de drie groepen gemeenten: onder jongere inwoners van de 23 'latere' Actieplangemeenten is de daling minimaal, waar

deze in de pilotgemeenten en de niet-Actieplangemeenten veel sterker is, het sterkst zelfs in de pilotgemeenten.

De allochtone groep laat een wat diffuus beeld zien (tabel 2.13). Op zes van de tien categorieën is er een (soms behoorlijke) stijging in deelname te zien. De stijging bij traditionele podiumkunsten is zelfs aanzienlijk, maar vanwege het geringe aantal allochtone respondenten kan gezien het ontbreken van statistische significantie niet worden uitgesloten dat deze op toevalligheden bij de steekproefrekking berust. De bijna even grote toename in het bezoek aan bioscoop en filmhuis is wel boven twijfel verheven. Hier gaat het niettemin om een cultuurvorm die qua deelnamepercentages niet echt stimulering behoeft. Bij zeven van de tien cultuurvormen steken de allochtone inwoners van de pilot-Actieplangemeenten gunstig af bij de anderen. In geen van de gevallen zijn de verschillen echter significant, alweer vanwege het geringe aantal respondenten (overigens zijn de allochtone respondenten wel gelijkelijk over de drie groepen gemeenten gespreid). Het is zeer wel mogelijk dat wanneer de groep allochtonen in de steekproeven beter vertegenwoordigd zou zijn geweest, er wel een effect van het Actieplan gevonden zou zijn. Deze stelling kan echter zelfs met het toch niet kleine AVO-onderzoek niet worden hardgemaakt.

niet-Actieplan- gemeenten			totaal			significantie	
1999	2003	verschil	1999	2003	verschil	totaal ^b	gemeenten ^c
18,6	18,0	-3%	21,7	21,2	-2%	n.s.	n.s.
41,2	40,7	-1%	43,2	43,1	0%	n.s.	n.s.
17,2	20,3	+18%	20,9	24,3	+17%	P < 0,01	n.s.
77,8	81,3	+4%	80,4	83,9	+4%	P < 0,001	n.s.
41,4	43,7	+6%	46,0	45,9	0%	n.s.	n.s.
23,6	32,2	+36%	28,0	36,2	+29%	P < 0,001	n.s.
43,8	41,3	-6%	45,2	42,4	-6%	n.s.	n.s.
33,0	28,8	-13%	33,1	29,2	-12%	n.s.	n.s.
28,2	21,3	-25%	29,4	23,3	-21%	n.s.	P < 0,05
7,0	4,6	-35%	8,0	4,9	-39%	n.s.	n.s.

Tabel 2.13

Deelname aan vormen van cultuur (gegroepeerd) naar pilot-Actieplangemeenten vs. latere Actieplangemeenten en niet-Actieplangemeenten, Nederlanders met Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Antilliaanse achtergrond^a, 1999-2003 (in procenten)

	pilot-Actieplan- gemeenten			overige Actieplan- gemeenten		
	1999	2003	verschil	1999	2003	verschil
traditionele podiumkunsten	10,0	13,5	+35%	11,9	15,5	+30%
populaire podiumkunsten	19,4	14,8	-24%	19,4	15,2	-22%
beeldende kunst	14,3	21,0	+47%	21,6	21,1	-2%
cinema	49,2	61,6	+25%	47,8	54,3	+14%
erfgoed (musea, monumenten)	28,5	29,7	+4%	36,0	36,1	+0%
kunstprogramma's op radio/tv	25,2	32,0	+27%	32,4	34,1	+5%
amateurkunst totaal	24,8	30,8	+24%	45,3	37,4	-17%
beeldende kunst	20,2	21,7	+8%	36,5	22,7	-38%
muziek	14,7	14,2	-3%	31,0	19,3	-38%
theater	1,8	0,5	-70%	14,3	7,8	-46%

a N (1999) = 2707; N (2003) = 2557.

b Toets of de deelname van de gehele groep significant is gestegen tussen 1999 en 2003; 'n.s.': niet significant.

c Toets of de stijging/daling in deelname significant verschilt tussen de pilotgemeenten, de latere Actieplangemeenten en de niet-deelnemende gemeenten; 'n.s.': niet significant.

Bron: SCP (AVO)

Waar het Actieplan er dus niet in lijkt te zijn geslaagd de jongvolwassenen de cultuurtempels te doen binnenstromen, ligt dat bij de vier grote etnische groepen mogelijk anders. Gezien de kleine aantallen allochtone respondenten is het niet goed mogelijk hierover een definitief oordeel te vellen in de causaal-verklarende analyses van het nu volgende hoofdstuk.

niet-Actieplan- gemeenten			totaal			significantie	
1999	2003	verschil	1999	2003	verschil	totaal ^b	gemeenten ^c
12,4	12,1	-2%	11,4	13,7	+20%	n.s.	n.s.
17,6	16,2	-8%	18,9	15,5	-18%	n.s.	n.s.
20,6	25,9	+26%	18,9	22,6	+20%	n.s.	n.s.
45,1	53,9	+19%	47,3	56,5	+19%	p < 0,01	n.s.
31,7	35,6	+12%	32,1	33,9	+6%	n.s.	n.s.
37,9	35,5	-6%	32,0	33,9	+6%	n.s.	n.s.
32,8	39,0	+19%	34,2	35,9	+5%	n.s.	n.s.
27,7	29,3	+6%	28,1	24,6	-12%	n.s.	n.s.
24,6	18,1	-27%	23,2	17,3	-25%	n.s.	n.s.
9,6	4,0	-58%	8,8	4,2	-51%	n.s.	n.s.

Noot

- 1 Er is alleen getoetst of de verschillen tussen de twaalf provincies boven toeval verheven zijn. Mogelijk zouden wel beduidende verschillen zijn gevonden wanneer in concrete gevallen (bijvoorbeeld de stijging in belangstelling voor beeldende kunst in Limburg) specifiek zou zijn getoetst (Limburg tegen alle andere provincies samen). Vandaar dat de uitschieters hier toch worden vermeld.

3 Tweede fase: causaal-verklarende analyses

3.1 De analyses toegelicht

Tot dusver beperkten de analyses zich tot het toetsen van verschillen in de gemiddelde deelname van de bevolking van diverse gebieden. Vanuit het perspectief van de te beantwoorden vraag, namelijk of het Actieplan Cultuurbereik effectief is geweest in het bevorderen van het cultuurbereik, is die aanpak slechts ten dele toereikend. Aan de ene kant wordt zo wel getoetst of een toename in cultuurbereik heeft plaatsgevonden in Actieplangebieden en of die toename sterker is geweest dan een eventuele toename in niet-Actieplangebieden. Aan de andere kant kan met deze aanpak niet worden uitgesloten dat een dergelijk 'effect' in werkelijkheid is toe te schrijven aan andere invloeden dan de beleidsmatige interventie, zoals verschillen in bevolkingsamenstelling.

Om er zeker van te zijn dat een toename in cultuurbereik daadwerkelijk is toe te schrijven aan de beleidsinterventie zelf, is het noodzakelijk om te controleren voor deze andere invloeden. Met een causaal-verklarende aanpak kan dit worden gedaan. De toetsing geschiedt hier niet meer zoals in het vorige hoofdstuk op het niveau van regio's, maar op het niveau van de individuele respondenten. Het wonen in een Actieplangebied wordt beschouwd als een invloed die op de respondent 'inwerkt' temidden van de mogelijke effecten een aantal andere kenmerken, te weten sekse, leeftijd, opleidingsniveau, huishoudinkomen, etniciteit, gezinsfase en arbeidsmarktpositie. Van deze kenmerken is bekend of wordt hier aangenomen dat zij tot verschillen in cultuurdeelname kunnen leiden (zie Van den Broek et al. 2005). Ook het inwonertal en de bevolkingsdichtheid van de gemeente en de provincie waarin men woont, worden ter controle op verschillen in cultuuraanbod in het verklaringsmodel opgenomen. In grotere steden en dichter bevolkte gebieden is het cultuuraanbod doorgaans immers groter en beter bereikbaar.

De causale analyses die hieronder worden gepresenteerd, zijn zogenaamde multi-niveau-analyses (Engels: *multilevel analysis*). Deze dienen te worden gebruikt in het geval dat de individuele waarnemingen niet geheel onafhankelijk van elkaar zijn maar gegroepeerd of 'geclusterd'. Een beleidsmatige poging tot bevordering van het cultuurbereik in een gemeente of een provincie geldt voor alle inwoners (voorzover zij tot de doelgroep van de interventie behoren) in gelijke mate. Hierin verschillen de inwoners van deze gemeente/provincie van die uit een andere gemeente of provincie. Vandaar dat men kan stellen dat individuele respondenten zijn 'geclusterd' op het niveau van gemeenten en van provincies. In het geval van het AVO komt daar nog bij dat in dat onderzoek een steekproef van huishoudens is getrokken en binnen een huishouden alle respondenten vanaf 6 jaar zijn ondervraagd. De respondenten

zijn dus ook nog eens ‘geclusterd’ op het niveau van huishoudens. Dit leidt tot de volgende stapeling: een persoon (niveau 1) maakt met zijn huisgenoten deel uit van hetzelfde huishouden (niveau 2). Dit huishouden maakt met andere huishoudens deel uit van een gemeente (niveau 3) en deze gemeente behoort weer met diverse andere gemeenten tot een provincie (niveau 4). Dit komt naar voren uit de aantallen eenheden waarop de analyses in dit hoofdstuk zijn gebaseerd (tabel 3.1).

Tabel 3.1

Niveaus en aantallen eenheden per niveau in AVO 1999 en 2003

niveau		AVO 1999			AVO 2003		
		in het bestand	analyses receptieve deelname	analyses actieve deelname	In het bestand	analyses receptieve deelname	analyses actieve deelname
4	provincies	12	12	12	12	12	12
3	gemeenten	526	525	525	478	476	476
2	huishoudens	6.125	5.821	5.430	6.404	6.037	5.994
1	personen	13.490	12.088	10.883	13.776	12.506	12.343

Bron: SCP (AVO)

Zowel in 1999 als in 2003 zijn alle provincies en nagenoeg alle gemeenten (er waren er 538 in 1999 en door gemeentelijke herindelingen nog 489 in 2003) in Nederland in de AVO-bestanden vertegenwoordigd. In beide jaren waren er meer dan 13.000 respondenten, verdeeld over ruim 6000 huishoudens. Door ontbrekende gegevens op sommige vragen kon in de analyses niet alle informatie worden gebruikt. Het aantal respondenten dat op alle vragen over receptieve cultuurdeelname een geldig antwoord had gegeven, lag in beide jaren zo'n 10% lager. Met name in 1999 zijn de vragen over actieve cultuurdeelname (amateurkunstbeoefening) door een flink aantal respondenten niet of onvolledig ingevuld, zodat in dat jaar het aantal respondenten in de analyse nog wat lager ligt (vgl. de aantallen in de achtereenvolgende kolommen).

Of het Actieplan effectief is geweest in het verhogen van het cultuurbereik wordt op een aantal verschillende manieren getoetst. In de tabellen die volgen, worden steeds vijf modellen behandeld.

- Model 1 schat de variantie op het niveau van gemeenten en provincies en het effect van het meetjaar. Aan de varianties kan worden afgelezen of er überhaupt significante verschillen bestaan tussen de inwoners van de diverse gemeenten en provincies in hun cultuurdeelname. Wijkt de door het model geschatte variantie niet af van nul (aanduiding: ‘o’), dan zijn er op het betreffende niveau geen verschillen en kunnen de Actieplaninterventies op dat niveau bijgevolg geen beduidend effect hebben gesorteerd. Is er wel een significant van nul afwijkende hoeveelheid

- variantie (aanduiding: 'sig'), dan volgt de vraag of deze wel of niet mede is veroorzaakt door de Actieplaninterventies.
- Model 2 laat zien of het in een Actieplangemeente wonen effect heeft gehad op de cultuurdeelname. De interactieterm 'wel x jaar' geeft aan of het effect van meetjaar op cultuurdeelname verschilt voor Actieplangemeenten en niet-Actieplangemeenten. Indien deze term significant positief is, is er sprake van een Actieplaneffect. In dit model wordt gecontroleerd voor inwonertal en bevolkingsdichtheid van provincies en gemeenten, omdat we de mogelijkheid niet willen uitsluiten dat de culturele infrastructuur verschilt voor grotere en kleinere alsmede dichter en dunner bevolkte gebieden. Indien buiten beschouwing gelaten zou deze invloed de toetsing van het effect van het Actieplan onzuiver maken. Ook in het model opgenomen, maar niet in de tabel weergegeven, zijn de effecten van sekse, leeftijd, opleidingsniveau, inkomen, etniciteit, gezinsfase en arbeidsmarktpositie. Ze worden om redenen van overzichtelijkheid niet weergegeven, maar voor de effecten van deze kenmerken wordt in het model dus wel degelijk gecontroleerd. Hierdoor wordt het mogelijk uitspraken te doen over 'zuivere' Actieplaneffecten.
 - Model 3 toetst de effecten van de interne, semi- dan wel externe aanpak, dat wil zeggen of de uitvoering van het Actieplan is geschied door ambtenaren zelf, door een werkgroep van ambtenaren en partijen uit het culturele veld, dan wel dat de uitvoering is uitbesteed aan het veld (§ 1.2). De toetsing vindt plaats op beide niveaus tegelijkertijd. Wederom wordt gecontroleerd voor verschillen in achtergrondkenmerken van provincies en gemeenten (inwonertal en bevolkingsdichtheid) en van personen (sekse, enz.). En ook hier gaat het om de regels in de tabel met 'x jaar' erin. Wanneer deze effecten positief zijn ('+'), is er sprake van een Actieplaneffect; in de andere gevallen ('o' = geen effect of '-' = negatief effect) heeft de aanpak niet het beoogde effect gehad.
 - Model 4 gaat na of er verschillen bestaan tussen een actieve en een passieve aanpak. In een actieve aanpak nodigt een gemeente of provincie culturele instellingen uit om een voorstel in te dienen of gaat ze op zoek naar culturele activiteiten die een plaats in het Actieprogramma zouden kunnen krijgen. In een passieve aanpak wacht de overheid af of er vanuit het culturele veld voorstellen worden ingediend (§ 1.2)
 - Model 5, ten slotte, toetst voor de provincies of een decentrale invulling van het Actieplan via gemeenten meer effect sorteert dan een centrale aanpak op provinciaal niveau.

Een belangrijke kanttekening die vooraf moet worden gemaakt, is dat het huishoudenniveau (niveau 2) in de analyses buiten beschouwing is gelaten. Dit had twee redenen: ten eerste zijn modellen met huishoudens in de praktijk van de multiniveau-analyse moeilijk te schatten vanwege het geringe aantal cases per groep (personen per huishouden). Ten tweede waren er op dit niveau in de analyses geen verklarende variabelen, zodat het ook in termen van overzichtelijkheid te verkiezen was dit niveau

niet in de analyses op te nemen. Alle te presenteren modellen behandelen dus drie niveaus: personen, gemeenten en provincies.

3.2 Podiumkunsten

Een eerste toets of de doelstelling van het Actieplan om meer publiek te trekken is gerealiseerd, komt naar voren uit de analyses voor traditionele en populaire podiumkunsten. In deze en de volgende paragrafen worden per cultuurvorm zoals gezegd vijf modellen besproken die in hun onderlinge samenhang meer informatie geven over regionale verschillen in cultuurbereik (tabellen 3.2 en 3.3).

Model 1 in tabel 3.2 laat zien dat er op de niveaus van gemeenten en provincies variantie bestaat. Dat wil zeggen dat de verschillen tussen personen in het bezoek aan traditionele podiumkunsten deels zijn toe te schrijven aan de gemeente en provincie waarin zij wonen. Het betekent ook dat kenmerken van die gemeenten en provincies, zoals het wel of niet deelnemen aan een Actieplan alsmede de vormgeving van de aanpak daarvan, op dat bezoek van invloed kunnen zijn. Het jaar heeft geen effect, waarmee tot uitdrukking komt dat het niveau van deelname in 2003 niet afweek van dat in 1999 (vgl. tabel 2.2).

In model 2 worden alle controlevariabelen op de drie niveaus toegevoegd. Op persoonsniveau zijn dat de onder de tabel opgesomde sociodemografische persoonskenmerken, en op gemeente- en provincieniveau de bevolkingsdichtheid en het inwonertal. De persoonskenmerken laten we in de bespreking buiten beschouwing. De bevolkingsdichtheid van gemeenten en provincies laat een positief effect op het bezoek aan traditionele podiumkunsten zien. Hoe dichter bevolkt de omgeving waarin men woont, hoe groter de kans dat men deze podiumkunsten tenminste eens per jaar bezoekt. Daarvoor gecontroleerd heeft het inwonertal geen extra effect. Met de opname van de provinciale bevolkingsdichtheid en het inwonertal is de variantie op provincieniveau niet langer significant. Met andere woorden: er resteren geen verschillen meer tussen inwoners van de twaalf provincies die nog door Actieplanvariabelen verklaard zouden kunnen worden. Op gemeentelijk niveau is dat overigens wel nog het geval. Het al dan niet deelnemen van de gemeente aan het Actieplan blijkt echter geen significant effect te hebben gehad op de cultuurdeelname van haar burgers. Het jaar heeft in model 2 een negatief effect. Gecontroleerd voor verschillen in persoonskenmerken, bevolkingsdichtheid en inwonertal is het bezoek aan traditionele podiumkunsten dus *gedaald* tussen 1999 en 2003.

Dat laatste doet dus sterk twijfelen aan de mogelijke effectiviteit van het Actieplan op de cultuurdeelname. In de modellen 3, 4 en 5 blijkt dan ook dat geen enkele van de Actieplan-vormgevingsvariabelen (intern/semi/extern, actief/passief en het al dan niet via de gemeenten lopen van de provinciale aanpak) effect heeft gehad op de traditionele podiumkunstdeelname.

Tabel 3.2

Toetsing van effecten^a van het Actieplan Cultuurbereik op het bezoek aan traditionele podiumkunsten (klassieke muziek, opera/operette, ballet en beroepstoneel)

	model 1	model 2	model 3	model 4	model 5
variantie					
provincies	sig	o	o	o	o
gemeenten	sig	sig	sig	sig	sig
effecten					
jaar	o	-	-	-	-
inwonertal					
provincies		o	o	o	o
gemeenten		o	o	o	o
bevolkingsdichtheid					
provincies		+	+	+	+
gemeenten		+	+	+	+
deelname Actieplan					
gemeenten (niet = ref.)					
wel		o			
wel x jaar		o			
aanpak: intern/semi/extern					
provincies (intern = ref.)					
semi			o		
semi x jaar			o		
extern			o		
extern x jaar			o		
gemeenten (niet-Actieplan = ref.)					
intern			o		
intern x jaar			o		
semi			o		
semi x jaar			o		
extern			o		
extern x jaar			o		
aanpak: actief/passief					
provincies (passief = ref.)					
actief				o	
actief x jaar				o	
gemeenten (niet-Actieplan = ref.)					
passief				o	
passief x jaar				o	

Tabel 3.2 (vervolg)

	model 1	model 2	model 3	model 4	model 5
actief				o	
actief x jaar				o	
aanpak: via gemeenten/niet via gemeenten					
provincies (niet via gemeenten = ref.)					
via gemeenten					o
via gemeenten x jaar					o

Toelichting:
 variantie: 'sig' = significante hoeveelheid variantie; 'o' = geen variantie;
 effecten: '+' = significant positief effect; 'o' = geen significant effect; '-' = significant negatief effect.
 a Effecten zijn gecontroleerd voor verschillen in sekse, leeftijd, opleidingsniveau, inkomen, etniciteit, gezinsfase en arbeidsmarktpositie in modellen 2 t/m 5.

Bron: SCP (AVO)

Over het bezoeken van populaire podiumkunstvormen laat zich hetzelfde verhaal vertellen voor zover het de Actieplanvariabelen betreft (tabel 3.3). Ook hier laten zich noch effecten van het Actieplan als zodanig, noch van de vormgeving van het plan aantonen. In afwijking van wat werd geconstateerd bij de traditionele podiumkunsten is het wel zo dat gemeentelijke en provinciale bevolkingsdichtheid en inwonertal geen effecten laten zien. Een interpretatie zou kunnen zijn dat het aanbod van populaire cultuurvormen beter is gespreid naar regio en ook in de kleinere en dunner bevolkte streken makkelijk toegankelijk is. Ook speelt mee dat rond musicals veelal arrangementen worden aangeboden waarbij reis en toegang zijn inbegrepen. Zodoende wordt de drempel om een grote afstand naar het theater af te moeten leggen verlaagd.

Tabel 3.3

Toetsing van effecten^a van het Actieplan Cultuurbereik op het bezoek aan populaire podiumkunsten (pop-, jazzconcerten en musicals)

	model 1	model 2	model 3	model 4	model 5
variantie					
provincies	sig	o	o	sig	sig
gemeenten	sig	sig	sig	sig	sig
effecten					
jaar	+	+	+	+	o
inwonertal					
provincies		o	o	o	o

Tabel 3.3 (vervolg)

	model 1	model 2	model 3	model 4	model 5
gemeenten		o	o	o	o
bevolkingsdichtheid					
provincies		o	o	o	o
gemeenten		o	o	o	+
deelname Actieplan					
gemeenten (niet = ref.)					
wel		o			
wel x jaar		o			
aanpak: intern/semi/extern					
provincies (intern = ref.)					
semi			o		
semi x jaar			o		
extern			o		
extern x jaar			o		
gemeenten (niet-Actieplan = ref.)					
intern			o		
intern x jaar			o		
semi			o		
semi x jaar			o		
extern			o		
extern x jaar			o		
aanpak: actief/passief					
provincies (passief = ref.)					
actief				o	
actief x jaar				o	
gemeenten (niet-Actieplan = ref.)					
passief				o	
passief x jaar				o	
actief				o	
actief x jaar				o	
aanpak: via gemeenten/niet via gemeenten					
provincies (niet via gemeenten = ref.)					
via gemeenten					o
via gemeenten x jaar					o

Toelichting:
variantie: 'sig' = significante hoeveelheid variantie; 'o' = geen variantie.
effecten: '+' = significant positief effect; 'o' = geen significant effect; '-' = significant negatief effect.
a Effecten zijn gecontroleerd voor verschillen in sekse, leeftijd, opleidingsniveau, inkomen, etniciteit, gezinsfase en arbeidsmarktpositie in modellen 2 t/m 5.

Bron: SCP (AVO)

3.3 Overige vormen van receptieve cultuurdeelname

Voor de andere vormen van receptieve cultuurdeelname die in dit rapport al zijn behandeld (beeldende kunst, cinema, cultureel erfgoed, kunstprogramma's op radio en tv) geldt een eendere conclusie als voor de podiumkunsten. *In geen enkel geval worden in deze toetsing van het effect van het Actieplan op de grootte van de receptieve belangstelling voor cultuur resultaten gevonden die op zo'n effect wijzen.* Gezien de duidelijkheid van deze bevinding wordt ervan afgezien de lijvige tabellen met resultaten voor de afzonderlijke cultuurvormen stuk voor stuk te bespreken. Volstaan wordt hier met een korte bespreking van de grote lijn in de uitkomsten.

Op een enkel geval – cinema – na, blijken er geen verschillen te bestaan tussen de inwoners van provincies waarvoor kenmerken van die provincies anders dan bevolkingsdichtheid en inwonertal (zoals de Actieplanvormgeving dus) verantwoordelijk zijn. De provinciale bevolkingsdichtheid heeft ofwel geen, ofwel een positief effect op de participatie. Het inwonertal heeft meestal geen effect. De conclusie kan luiden dat, behoudens het effect van bevolkingsdichtheid, er geen provinciekenmerken zijn die tot verschillen in receptieve cultuurdeelname leiden.

Het gemeentelijke niveau laat deels andere conclusies toe. De bevolkingsdichtheid en het inwonertal van gemeenten leiden op een enkele uitzondering na (filmbezoek, positief effect) zelden tot verschillen in receptieve cultuurdeelname. Gecontroleerd voor verschillen in deze kenmerken resteert er daardoor door andere gemeentekenmerken te verklaren variantie. Hier blijkt evengoed dat verschillen tussen de burgers van de diverse gemeenten noch door het wel of niet deelnemen van de gemeente aan het Actieplan, noch door de wijze van vormgeving daarvan worden verklaard.

De slotsom van deze analyses ligt daarmee in lijn van de uitkomsten uit hoofdstuk 2. Hoewel het bezoek van populaire podiumkunsten, cultureel erfgoed, bioscopen en filmhuizen alsmede de belangstelling voor beeldende kunst en kunst op radio en televisie in 2003 in Nederland op een hoger niveau lag dan in 1999, is dat niet aantoonbaar het gevolg geweest van de implementatie van het Actieplan Cultuurbereik. Bij het op zich laten inwerken van deze conclusie moet wel worden bedacht dat het hier gaat om een generiek, landelijk effect. De op de AVO-bestanden uitgevoerde 'globale' analyses laten onverlet dat er op gemeentelijk of provinciaal niveau wel degelijk sprake is geweest van effecten op het cultuurbereik aldaar.

3.4 Amateurkunstbeoefening

In een laatste reeks analyses wordt nog gezien of er voor actieve cultuurdeelname, het zelf creatief bezig zijn in de vrije tijd, wellicht andere conclusies te trekken zijn over de effectiviteit van het Actieplan in het trekken van een groter publiek. De voor-tekens uit hoofdstuk 2 waren bepaald ongunstig. Voor muziek maken en zingen alsmede het toneelspelen werden scherpe dalingen gevonden. Deze werden goed-

gemaakt door de beoefening van beeldende kunst (stijging 5%) waardoor ook de amateurkunstdeelnemers als geheel (3%) net significant steeg (tabel 2.2). Naar regio werden vrijwel geen significante verschillen in deelname gevonden, en ook de wijze van vormgeving van de Actieplanaanpak deed geen effecten vermoeden.

Zoals eerder gesteld is het echter niet uit te sluiten dat zelfs bij een algehele daling een positief effect van het Actieplan wordt gevonden. De inspanningen van provincies en gemeenten zouden immers een dempend effect kunnen hebben en de daling minder groot laten uitkomen dan anders het geval zou zijn geweest. Voor amateurkunst als geheel, en voor de drie samenstellende categorieën (beeldende kunst, muziek/zang en theater) apart, zijn daarom soortgelijke analyses uitgevoerd waarvan hier alleen de eerste in detail worden besproken (tabel 3.4).

Tabel 3.4

Toetsing van effecten^a van het Actieplan Cultuurbereik op de beoefening van amateurkunst

	model 1	model 2	model 3	model 4	model 5
variantie					
provincies	o	o	o	o	o
gemeenten	sig	sig	sig	sig	sig
effecten					
jaar	+	+	+	+	+
inwonertal					
provincies		o	o	-	o
gemeenten		o	o	o	o
bevolkingsdichtheid					
provincies		o	o	o	o
gemeenten		o	o	o	o
deelname Actieplan					
gemeenten (niet = ref.)					
wel		o			
wel x jaar		o			
aanpak: intern/semi/extern					
provincies (intern = ref.)					
semi			o		
semi x jaar			o		
extern			o		
extern x jaar			o		
gemeenten (niet-Actieplan = ref.)					
intern			o		
intern x jaar			o		

Tabel 3.2 (vervolg)

	model 1	model 2	model 3	model 4	model 5
semi			o		
semi x jaar			o		
extern			o		
extern x jaar			o		
aanpak: actief/passief					
provincies (passief = ref.)					
actief				o	
actief x jaar				o	
gemeenten (niet-Actieplan = ref.)					
passief				o	
passief x jaar				o	
actief				o	
actief x jaar				o	
aanpak: via gemeenten/niet via gemeenten					
provincies (niet via gemeenten = ref.)					
via gemeenten					o
via gemeenten x jaar					o

Toelichting:
variantie: 'sig' = significante hoeveelheid variantie; 'o' = geen variantie.
effecten: '+' = significant positief effect; 'o' = geen significant effect; '-' = significant negatief effect.
a Effecten zijn gecontroleerd voor verschillen in sekse, leeftijd, opleidingsniveau, inkomen, etniciteit, gezinsfase en arbeidsmarktpositie in modellen 2 t/m 5.

Bron: SCP (AVO)

Uit het eerste model in tabel 3.4 komt de al besproken algehele stijging (van 3%) naar voren in het positieve effect van het jaar. Verschillen tussen personen in actieve cultuurdeelname blijken wel te variëren naar de gemeente waarin zij wonen, maar niet naar de provincie. Dit haalt gelijk een streep door de mogelijkheid dat verschillen in vormgeving van het Actieplan op provinciaal niveau effect hebben gehad. Op gemeentelijk niveau worden er echter evenmin effecten van het Actieplan of de vormgeving daarvan gevonden. Op een enkele uitzondering na hebben ook inwonertal en bevolkingsdichtheid op beide niveaus geen effect op de cultuurdeelname.

Voor de afzonderlijke disciplines beeldende kunst, muziek/zang en theater liggen de zaken in wezen niet anders. Bij de beoefening van beeldende kunst worden op provinciaal niveau tegengestelde effecten gevonden van inwonertal (negatief) en bevolkingsdichtheid (positief). Overeenkomstig de eerder gevonden tendensen (tabel 2.2) is het effect van het jaar (2003) positief op beeldende kunst en negatief op muziek/zang en theater. Ook hier laat het Actieplan geen enkel significant effect zien op de actieve cultuurdeelname.

De belangrijkste conclusie voor actieve cultuurdeelname wijkt derhalve niet af van die voor de receptieve deelname. De Actieplaninspanningen laten op generiek, landelijk niveau geen effect zien in de zin dat de actieve cultuurdeelname erdoor is gestegen. Bij muziek/zang en theater werd er sinds 1999 zelfs een flinke daling geboekt, die ook door het Actieplan niet – geheel noch gedeeltelijk – ongedaan kon worden gemaakt. Dit laat wederom onverlet dat er op lokaal of regionaal niveau wel degelijk successen kunnen zijn geboekt. Deze worden door het globale karakter van deze analyses echter niet direct zichtbaar op landelijk niveau.

4 Conclusies en discussie

4.1 Conclusies

Afgaande op de resultaten die in de twee vorige hoofdstukken zijn gepresenteerd, kan worden gesteld dat het Actieplan als zodanig op landelijk niveau nog geen direct effect heeft gesorteerd. De causaal-verklarende analyse die in het vorige hoofdstuk is uitgevoerd, liet geen enkele invloed van de Actieplaninterventies zien. Ook uit hoofdstuk 2, waar in beschrijvende zin werd gekeken naar verschillen tussen gemeenten en provincies, is niet gebleken dat het al dan niet deelnemen aan het Actieplan (of de wijze waarop eventuele deelname gestalte kreeg) systematisch samenhang met veranderingen in passieve of actieve cultuurdeelname tussen 1999 en 2003. Hoewel er enkele significante verschillen gevonden werden, waren deze te weinig eenduidig om van effectiviteit van het Actieplan zelf, of de wijze van uitvoering ervan, te kunnen spreken. De in hoofdstuk 2 gevonden indicaties voor het succes van een provinciale aanpak van het Actieplan via gemeenten verdwenen in de strengere causale analyse van hoofdstuk 3. Niettemin is er tussen 1999 en 2003 *grosso modo* sprake geweest van een toegenomen belangstelling voor diverse vormen van cultuur (hoofdstuk 2). Maar deze stijging dient dus niet te worden toegeschreven aan de Actieplaninterventies als zodanig.

Die interventies hebben vooralsnog evenmin geleid tot een verjonging van het publiek. In de groep jongvolwassenen (16 tot 30 jaar) waren de traditionele podiumkunsten en het cultureel erfgoed geen groeimarkt. Bij hen is de visuele cultuur wel in opmars. Nederlanders met Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse achtergrond gaan wel iets vaker dan voorheen naar een aantal vormen van cultuur. Gezien de ondervertegenwoordiging van (delen van) deze groepen, doordat de vragenlijst geheel in het Nederlands is afgenomen, is het niet goed mogelijk antwoord te geven op de vraag of de Actieplaninspanningen hiervoor verantwoordelijk zijn geweest. In de zeven gemeenten die *avant la lettre* met het Actieplan zijn gestart, zijn er wel indicaties in die richting.

4.2 Discussie

Ten slotte kan een drietal kanttekeningen worden geplaatst bij de in dit rapport uitgevoerde evaluatie. De eerste twee hebben met het Actieplan zelf te maken, de laatste met de wijze waarop de effectiviteit daarvan onder de loep is genomen.

Om te beginnen moet de vraag gesteld worden of het realistisch is te verwachten dat een Actieplan binnen een jaar een duidelijk effect kan sorteren. Zoals reeds in de inleiding vermeld, beslaat de jongste peiling (AVO 2003) de cultuurparticipatie de periode herfst 2002-herfst 2003, toen veel projecten opgestart vanuit het Actieplan zich nog in een pril stadium bevonden. Hoewel een vergelijking tussen gemeenten

die er al vroeg mee zijn begonnen en overige gemeenten (§ 2.3) geen verschillen tussen beide groepen lieten zien, is het mogelijk dat bij de volgende meting in 2007, dankzij het voortzetten van programma's uit de periode 2001-2004, wel een effect kan worden gemeten. De evaluatie die hier is uitgevoerd, komt dus wat vroeg.

Ten tweede behelst het Actieplan maar een beperkt deel van de totale cultuurbe-groting van het rijk, de provincies en de betrokken gemeenten en provincies. Naast min of meer autonome ontwikkelingen in cultuurdeelname, is het dus ook zo dat andere beleidsinspanningen dan de Actieplaninterventies, die toch soortgelijke doelen dienen, meer gewicht in de schaal leggen. Dat maakt het extra moeilijk om de beoogde Actieplaneffecten binnen dat geheel te ontwaren. Het is bovendien mogelijk dat het Actieplanbudget voor een deel is gebruikt om reeds bestaande cultuurprojec-ten te subsidiëren die voorheen nog niet werden gesubsidieerd of die uit andere bron werden gesubsidieerd. In dat geval is het ook niet realistisch te verwachten dat de cultuurdeelname sterk zou zijn gestegen dankzij het Actieplan.

Ten derde hebben de in dit rapport uitgevoerde analyses een generiek, globaal karakter. Zo zijn verschillen tussen provincies (zoals in tabel 2.4) alleen globaal getoetst. Wanneer provincies met opvallende scores specifiek zouden worden afgezet tegen de overige (bijvoorbeeld Limburg en Utrecht versus de overige provincies), zouden er wellicht meer statistisch significante effecten gevonden zijn. Er is voor gekozen om niet al te nadrukkelijk op significantie te 'jagen' via dergelijke nadere uitsplitsingen en specificaties, omdat het in dit rapport om een eerste, algemene evaluatie gaat.

Het is denkbaar dat effecten van het Actieplan onzichtbaar blijven omdat Actie-plangemeenten hun eigen accenten leggen in plaats van op alle culturele terreinen gelijkelijk in te zetten. Dat betekent dat er onder de Actieplangemeenten per onder-zochte vorm van actieve of passieve cultuurdeelname ook steeds gemeenten zullen zijn geweest die aan de betreffende vorm geen bijzondere aandacht hebben geschon-ken. Met behulp van meer specifieke informatie over de initiatieven per gemeente kan hier in een volgend onderzoek wellicht gedetailleerder op in worden gegaan, zodat het mogelijk wordt om per cultureel terrein alleen de Actieplangemeenten die op dat terrein interventies gepleegd hebben te vergelijken met de overige gemeenten.

Bijlage A

Het Aanvullend voorzieningengebruik onderzoek (AVO)

Het AVO is een vierjaarlijks onderzoek om gegevens te verkrijgen over het gebruik van een groot aantal maatschappelijke en culturele voorzieningen door de Nederlandse bevolking. Het onderzoek richt zich zowel op meting van het gebruik van voorzieningen als op meting van een breed scala van kenmerken die een huishouden en de individuele personen binnen een huishouden karakteriseren.

Doelpopulatie	Nederlandse bevolking van 6 jaar en ouder, zelfstandig wonend
Soort onderzoek	enquête
Steekprofeenheid	huishouden
Entiteiten	personen en huishoudens
Steekproefkader	PTT-afgiftepuntenbestand
Verzamelmethode	mondelijke en schriftelijke vragenlijst
Opdrachtgever	Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP)
Frequentie	vierjaarlijks, vanaf 1979
Weging	personen: naar leeftijd/geslacht/burgerlijke staat/urbanisatiegraad (vanaf 1995 'stedelijkheid'); huishoudens: naar weegfactor hoofd huishouden
Berichtgevers	voor sommige kinderen één van de ouders
Verslagperiode	het gebruik van voorzieningen wordt gepeild voor een voorgaande periode, variërend van enkele maanden tot enkele jaren
<i>AVO 1999</i>	
Uitvoerder veldwerk	GfK Nederland
Veldwerkperiode	september 1999 – februari 2000
Steekproefmethode	enkelvoudige aselechte adressensteekproef
Steekproefomvang	9216 huishoudens
Respons	6125 huishoudens; 13.490 personen (66%)
<i>AVO 2003</i>	
Uitvoerder veldwerk	GfK Panel Services Benelux
Veldwerkperiode	september 2003 – januari 2004
Steekproefmethode	enkelvoudige aselechte adressensteekproef
Steekproefomvang	circa 10.000 huishoudens
Respons	6404 huishoudens; 13.776 personen (circa 64%)

Literatuur

- Broek, A. van den, F. Huysmans en J. de Haan (2005). *Cultuurminnaars en cultuurmijders. Trends in de belangstelling voor kunsten en cultureel erfgoed*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP-publicatie 2005/7).
- Florida, R. (2002). *The Rise of the Creative Class. And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*. New York: Basic Books.
- Hitters, E., M. Mol, en O. van der Vet (2003). *Zes Casestudies Actieplan Cultuurbereik. Vier stedelijke en twee provinciale programma's cultuurbereik in 2001 en 2002*. Rotterdam: Erasmus Centrum voor Kunst- en Cultuurwetenschappen.
- Hitters, E. et al. (2005). *Monitor Actieplan Cultuurbereik 2003. Landelijke beleidsontwikkeling, decentrale praktijk*. Rotterdam: Erasmus Centrum voor Kunst- en Cultuurwetenschappen.
- Maarse, J.A.M. (1989). 'De uitvoering van overheidsbeleid'. In: A. Hoogerwerf (red), *Overheidsbeleid*. Alphen a/d Rijn: Samson H.D. Tjeenk Willink.
- Ijdens, T. en E. Hitters (2003). *Monitor Actieplan Cultuurbereik 1999-2001. Voorbereiding en vormgeving van stedelijke en provinciale programma's cultuurbereik*. Rotterdam: Erasmus Centrum voor Kunst- en Cultuurwetenschappen.

Publicaties van het Sociaal en Cultureel Planbureau

Werkprogramma

Het Sociaal en Cultureel Planbureau stelt elke twee jaar zijn Werkprogramma vast. De tekst van het lopende programma (2004-2005) is te vinden op de website van het SCP: www.scp.nl. Het Werkprogramma is rechtstreeks te bestellen bij het Sociaal en Cultureel Planbureau. ISBN 90-377-0165-5

SCP-publicaties

Onderstaande lijst bevat een selectie van publicaties van het Sociaal en Cultureel Planbureau. Deze publicaties zijn verkrijgbaar bij de boekhandel (prijswijzigingen voorbehouden). Een complete lijst is te vinden op de website van het SCP: www.scp.nl.

Sociale en Culturele Rapporten

Sociaal en Cultureel Rapport 1998. ISBN 90-5749-114-1

Sociaal en Cultureel Rapport 2000. ISBN 90-377-0015-2

Sociaal en Cultureel Rapport 2002. De kwaliteit van de quartaire sector. ISBN 90-377-0106-x

In het zicht van de toekomst. Sociaal en Cultureel Rapport 2004. ISBN 90-377-0159-0

The Netherlands in a European Perspective. Social & Cultural Report 2000. ISBN 90-377-0062-4 (English edition 2001)

Social and Cultural Report 2002. The Quality of the Public Sector (Summary). ISBN 90-377-0118-3

Nederlandse populaire versie van het SCR 1998

Een kwart eeuw sociale verandering in Nederland; de kerngegevens uit het Sociaal en Cultureel Rapport. Carlo van Praag en Wilfried Uitterhoeve. ISBN 90-6168-662-8

Engelse populaire versie van het SCR 1998

25 Years of Social Change in the Netherlands; Key Data from the Social and Cultural Report 1998. Carlo van Praag and Wilfried Uitterhoeve. ISBN 90-6168-580-x

Nederlandse populaire versie van het SCR 2000

Nederland en de anderen; Europese vergelijkingen uit het Sociaal en Cultureel Rapport 2000. Wilfried Uitterhoeve. ISBN 90-5875-141-4

SCP-publicaties 2004

2004/4 Zorg en wonen voor kwetsbare ouderen. Rapportage ouderen 2004 (2004). ISBN 90-377-0156-6

2004/6 The Poor Side of the Netherlands. Results from the Dutch 'Poverty Monitor', 1997-2003 (2004). ISBN 90-377-0183-3

2004/7 Achter de schermen. Een kwart eeuw lezen, luisteren, kijken en internetten (2004). ISBN 90-377-0129-9

2004/8 Public Sector Performance. An International Comparison (2004). ISBN 90-377-0184-1

2004/11 Verpleging en verzorging verklaard (2004). ISBN 90-377-0189-2

2004/12 Trends in Time. The Use and Organisation of Time in the Netherlands (2004). ISBN 90-377-0196-5

- 2004/14 Performances du secteur public. Comparaison internationale (2004). ISBN 90-377-0193-0
- 2004/15 Prestaties van de publieke sector. Samenvatting in zeven talen (2004).
ISBN 90-377-0194-9
- 2004/16 Gezondheid en welzijn van allochtone ouderen (2004). ISBN 90-377-0191-4
- 2004/17 Sociale uitsluiting in Nederland (2004). ISBN 90-377-0160-4
- 2004/18 Prestaties van de publieke sector. Een internationale vergelijking (2004).
ISBN 90-377-0195-7
- 2004/19 Emancipatiemonitor 2004 (2004). ISBN 90-377-0190-6
- 2004/20 Ouders over opvoeding en onderwijs (2004). ISBN 90-377-0158-2

SCP-publicaties 2005

- 2005/1 Landelijk verenigd. Civil society en vrijwilligerswerk IV (2005). ISBN 90-377-0126-4
- 2005/2 Aandacht voor welzijn. Inhoud, omvang en betekenis van de welzijnssector (2005).
ISBN 90-377-0204-X
- 2005/3 De steun voor de verzorgingsstaat in de publieke opinie, 1970-2002 (2005). ISBN 90-377-0157-4
- 2005/4 Kinderen in Nederland (2005). ISBN 90-377-0209-0
- 2005/6 Culture-lovers and Culture-leavers. Trends in interest in the arts and cultural heritage in the Netherlands (2005). ISBN 90-377-0217-1
- 2005/7 Cultuurminnaars en cultuurmijders. Trends in de belangstelling voor kunsten en cultureel erfgoed. Het culturele draagvlak 6 (2005). ISBN 90-377-0228-7
- 2005/8 The Hunt for the Last Respondent (2005). ISBN 90-377-0215-5
- 2005/11 Maten voor gemeenten 2005 (2005). ISBN 90-377-0224-4
- 2005/12 Arbeidsmobiliteit in goede banen (2005). ISBN 90-377-0203-1
- 2005/13 Uit elkaars buurt. De invloed van etnische concentratie op integratie en beeldvorming (2005). ISBN 90-377-0225-2

Onderzoeksrapporten 2004

- 2004/1 Emancipatie in estafette. De positie van vrouwen uit etnische minderheden (2004).
ISBN 90-377-0162-0
- 2004/2 De moraal in de publieke opinie. Een verkenning van normen en waarden in bevolkingsnetwerken (2004). ISBN 90-377-0163-9
- 2004/3 Werkt verlof? Het gebruik van regelingen voor verlof en aanpassing van de arbeidsduur (2004). ISBN 90-377-0144-2
- 2004/5 Maten voor gemeenten 2004 (2004). ISBN 90-377-0179-5
- 2004/9 Moslim in Nederland. Een onderzoek naar de religieuze betrokkenheid van Turken en Marokkanen. Samenvatting (2004). ISBN 90-377-0176-0
- 2004/10 Unequal Welfare States (2004). ISBN 90-377-0185-X

Werkdocumenten

- 95 Voorstel voor de toekomstige ontwikkeling van de landelijke jeugdmonitor (2004).
ISBN 90-377-0167-1
- 96 Nieuwe baan of nieuwe functie? Een studie naar de beloning van externe en interne mobiliteit (2004). ISBN 90-377-0172-8
- 98 Landelijk ramingsmodel kinderopvang (2003). ISBN 90-377-0148-5
- 99 Sociale uitsluiting (2003). ISBN 90-377-0154-X
- 100 Het Nationale scholierenonderzoek (NSO) en het Health Behaviour in School-aged Children-onderzoek (HBSC) vergeleken (2004). ISBN 90-377-0150-7
- 101 Schalen van fysieke en psychosociale beperkingen. Het meten van hulpbehoefte bij de indicatiestelling verpleging en verzorging (2004). ISBN 90-377-0151-1

- 102 Vertrouwen in de rechtspraak; theoretische en empirische verkenningen voor een monitor (2004). ISBN 90-377-0164-7
- 103 Bindingsloos of bandenloos. Normen, waarden en individualisering (2004). ISBN 90-377-0169-8
- 104 De veeleisende samenleving. De sociaal-culturele context van psychische vermoeidheid (2004). ISBN 90-377-0170-1
- 105 Cijferrapport Allochtone ouderen (2004). ISBN 90-377-0171-x
- 106 Moslim in Nederland. Een onderzoek naar de religieuze betrokkenheid van Turken en Marokkanen (2004). ISBN 90-377-0178-7 (set, 6 delen)
- 107 The Social State of the Netherlands. Summary (2004). ISBN 90-377-0168-x
- 108 Naar een stelsel van sociale indicatoren voor het Integraal toezicht jeugdzaken. Advies in opdracht van de Inspectie voor de Gezondheidszorg, de Inspectie Jeugdzorg, de Inspectie Openbare Orde en Veiligheid en de Inspectie van het Onderwijs (2004). ISBN 90-377-0186-8
- 109 Kosten en baten van extramuralisering (2004). ISBN 90-377-0187-6
- 110 Verklaringsmodel verpleging en verzorging. Onderzoeksverantwoording (2005). ISBN 90-377-0199-x
- 112 Wijkkwaliteiten (2005). ISBN 90-377-0216-3
- 113 Ouderen van nu en van de toekomst (2005). ISBN 90-377-0219-8
- 114 Verzonken technologie. ICT en de arbeidsmarkt (2005). ISBN 90-377-0205-8
- 116 Vrijwilligersorganisaties onderzocht. Over het tekort aan vrijwilligers en de wijze van werving en ondersteuning (2005). ISBN 90-377-0233-3
- 117 Het Actieplan Cultuurbereik en cultuurdeelname, 1999-2003 (2005). ISBN 90-377-0236-8

Overige publicaties

Hollandse taferelen (2004). Nieuwjaarsuitgave 2004. ISBN 90-377-0155-8

Social Europe. European Outlook 1. Annex tot the 'State of the Union 2004' (2004). ISBN 90-377-0145-0

Does Leave Work? Summary (2004). ISBN 90-377-0182-5

Destination Europe. Immigration and Integration in the European Union (2004). ISBN 90-377-0198-1

Hier en daar opklaringen (2005). Nieuwjaarsuitgave 2005. ISBN 90-377-0212-0

De jacht op laatste respondent. Samenvatting (2005). ISBN 90-377-0223-6

De grens als spiegel. Een vergelijking van het cultuurbestel in Nederland en Vlaanderen (2005). ISBN 90-377-0222-8